

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Управління аграрним страхуванням за матеріалами Приватного акціонерного товариства «Українська пожежно-страхова компанія»

Рівень вищої освіти магістр

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Шифр і назва спеціальності

Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»
Назва

КВРФБС. 017085.01.02.00

Виконав: студент II курсу, група ФБСм-21-1 _____ Каріна ГУМЕНЮК
Підпис, дата Ім'я прізвище

Керівник: канд. екон. наук, доцент _____ Леся МАТВІЙЧУК
Підпис, дата Ім'я прізвище

Нормоконтролер _____
Підпис, дата Ім'я прізвище

До захисту допускаю:
Зав. кафедри
д-р. екон. наук, професор

_____ Ніла ХРУЩ
Підпис, дата Ім'я прізвище

_____ 2022 р.

Зміст

Вступ	5
1 Теоретико-методичні основи управління аграрним страхуванням	8
1.1 Сутність, види та ризики аграрного страхування	8
1.2 Концептуальні та методичні аспекти управління аграрним страхуванням	19
2 Аналітичні аспекти управління аграрним страхування	30
2.1 Аналіз сучасного стану розвитку аграрного страхового в Україні	30
2.2 Аналіз фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках	39
3 Напрями удосконалення управління аграрним страхуванням на прикладі ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія»	57
Висновки	68
Список використаних джерел	73
Додатки	79

Вступ

На сучасному етапі розвитку сільське господарство є важливою галуззю, яка сприяє економічному розвитку країни та забезпеченню її продовольчої безпеки. Виробництво сільськогосподарської продукції залежить від різного роду факторів, включаючи погодні умови та кліматичні зміни навколишнього середовища, а отже потребує належного захисту від можливих збитків унаслідок дії несприятливих природних явищ та катаклізмів, а також інших ризиків ведення аграрного бізнесу.

Страховання сільськогосподарських ризиків ефективно регулює відтворувальний процес, забезпечує страховий захист аграрним товаровиробникам, економічні інтереси страхових компаній та держави в цілому. За допомогою страхування суб'єктів господарювання, які здійснюють сільськогосподарські операції зменшуються і компенсуються матеріальні й нематеріальні збитки, підвищується рівень фінансової стійкості та платоспроможності усіх учасників страхових відносин. Проте, недосконала вітчизняна система агрострахування стримує розвиток аграрного сектору економіки, тому існуючі механізми страхового захисту виробників сільськогосподарської продукції потребують суттєвої трансформації та вдосконалення.

Теоретичні та практичні аспекти аграрного страхування знайшли відображення у наукових працях таких вчених як: Ю.В. Алескерова, Л.О. Вдовенко, О.М. Віленчук, А.М. Стельмащук, Н.С. Танклевська, Н.В. Тарельник та інші. Водночас, віддаючи належне значному доробку вчених, донині залишаються не вирішеними проблеми аграрного страхування, що породжує необхідність всебічного їх дослідження в сучасних умовах господарювання та пошуку шляхів вирішення.

Метою кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо управління аграрним

страхуванням в сучасних умовах господарювання. Відповідно до цієї мети визначено основні завдання кваліфікаційної роботи:

- розвинути понятійно-категорійний апарат щодо уточнення змісту поняття «аграрне страхування»;
- вивчити основні моделі страхування в аграрному секторі економіки;
- розглянути особливості формування тарифної політики в аграрному страхуванні;
- здійснити аналіз сучасного стану аграрного страхування;
- проаналізувати фінансово-господарську діяльність ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» та виявити основні проблеми діяльності страхової компанії;
- узагальнити напрями покращення управління аграрним страхуванням.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процес здійснення аграрного страхування. Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти управління аграрним страхуванням.

В ході проведення дослідження для реалізації поставлених завдань були використані загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: системного аналізу – для вивчення теоретичних основ управління аграрним страхуванням; систематизації – для узагальнення теоретичних підходів до трактування поняття «аграрне страхування»; монографічний – для вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду управління аграрним страхуванням; комплексного аналізу – для оцінки фінансового стану ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія»; графічний – для відображення досліджуваних даних та ілюстрації сучасних тенденцій аграрного страхування.

Інформаційною базою дослідження виступали нормативно-правові акти в галузі аграрного страхування, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Національного банку України, публікації вітчизняних та зарубіжних науковців, фінансова звітність ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія», ресурси всесвітньої комп'ютерної мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

дістали подальшого розвитку:

– сутнісне наповнення поняття «аграрне страхування», що на відміну від існуючих підходів дозволяє підкреслити особливості аграрного страхування та поєднує економічну (формування страхових фондів, відшкодування збитків), юридичну (правовідносини, які виникають між сільськогосподарськими підприємствами та страховиком, за можливої участі держави та регулюються договором страхування) та соціальну (захист інтересів аграріїв) складову поняття;

удосконалено:

– концептуальний підхід до управління аграрним страхуванням, що доповнює традиційні механізми застосуванням інноваційних інструментів управління (аутсорсинг), новітніх технологій (Fintech-інновацій), диверсифікацією страхових продуктів та розробкою страхового тарифу враховуючи основні та коригуючі коефіцієнти, що дозволить підвищити рівень страхового захисту сільгоспвиробників так і капіталізацію страхових компаній.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні наукових підходів, які націлені на вирішення актуальних проблем управління аграрним страхуванням.

Основні результати кваліфікаційної роботи були представлені на III Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України» (16 листопада 2022 р., м. Хмельницький).

Основні положення, висновки і результати дослідження опубліковано в науковій праці обсягом 0,22 друк. арк.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи – 79 сторінок. Робота містить 13 таблиць, 23 рисунки та 3 додатки. Список використаних джерел складається із 50 найменувань.

1 Теоретико-методичні основи управління аграрним страхуванням

1.1 Сутність, види та ризики аграрного страхування

Сільське господарство за своїми природними, територіальними та організаційними властивостями є однією із головних складових національної економіки України, що створює підґрунтя для розвитку країни та умови для гарантування її продовольчої безпеки.

В сучасних умовах господарювання сільське господарство являється одним із найбільш ризикових видів діяльності, що обумовлюється необхідністю виробникам сільськогосподарської продукції протидіяти системним викликам, які пов'язані не лише з фінансово-економічною та політичною ситуацією, а й з природно-кліматичними чинниками, сезонністю, тривалим періодом обороту капіталу. Стрімкий розвиток аграрного сектору, поява нових можливостей пов'язаних із євроінтеграційною політикою держави та значним експортним потенціалом галузі породжують нові загрози підприємницькій діяльності.

Одним із найефективніших інструментів мінімізації негативних проявів ризиків та загроз сільськогосподарського виробництва є агрострахування.

Аграрне страхування є складовою майнового, особистого та страхування відповідальності, що передбачає захист майнових інтересів суб'єктів господарювання в процесі виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції. Страховий захист є раціональною формою забезпечення безперервного, збалансованого, ефективного та стабільного розвитку підприємств агропромислового комплексу.

В сучасній економічній літературі існують різні підходи до трактування сутності аграрного страхування. Основні погляди науковців на сутність даного поняття наведено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Погляди науковців на сутність поняття «аграрне страхування»

Автор	Сутність поняття «аграрне страхування»
Матвієнко Г. А.	«Створення спеціальних фондів за рахунок внесків сільськогосподарських виробників для відшкодування збитків, спричинених природно-кліматичними та іншими ризиками, які є основним важелем розвитку сільського господарства» [19, с. 7]
Слободянюк О. В.	«Перевірений механізм управління сільськогосподарськими ризиками, який забезпечує баланс інтересів усіх сторін або учасників: аграріям – захист прибутків при втраті врожаю, кредиторам – повернення кредитів, узятих на сільськогосподарські потреби, державі – продовольчу безпеку» [38,с.28]
Алескерова Ю.В.	«Система заходів щодо організованого спеціальними страховими державними і недержавними органами захисту майнових інтересів громадян, організацій та установ, пов'язаних з виробництвом сільськогосподарської продукції, за рахунок спеціально створених грошових коштів» [1, с.15]
Андрійчук В. Г.	«Вид цивільно-правових відносин, щодо захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, задіяних у сільськогосподарському виробництві, у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством» [3, с. 345].
Лобова О. М.	«Система економічних відносин між конкретними суб'єктами господарювання, де, з одного боку, виступають страховики – фінансово-кредитні установи, а з іншого – страхувальники – сільськогосподарські підприємства, орендарі, селянські (фермерські) господарства, які за певну плату передають свої ризики майнових, фінансових втрат у сільськогосподарській діяльності з метою отримання відшкодування за настання страхового випадку» [16, с. 58]
Бондарчук М. К., Кондрат І. Ю.	«Сукупність добровільних економічних відносин щодо страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників, пов'язаних із володінням, користуванням і розпорядженням їх майном, а також відшкодуванням страхувальниками збитків, заподіяних третій особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі, за рахунок фондів грошових коштів, що формуються у страховика за допомогою сплати страхувальником страхових платежів самостійно чи з урахуванням державних субсидій» [5, с. 185]
Самойлик Ю. В., Сукач О. О	«Вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, задіяних у сільськогосподарському виробництві, у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством» [37]
Петрук Т. Ю.	«Цивільно-правові та фінансово-економічні відносини, які виникають у процесі забезпечення страхового захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників у разі настання певних подій (страхових випадків) за рахунок грошових фондів, що формуються у страховика (перестраховика) за допомогою сплати страхувальником страхових платежів (премій)» [28, с. 50]

Джерело: систематизовано автором

На основі вивчення сутності поняття «аграрне страхування» зазначимо, що науковці пропонують його трактувати як вид цивільно-правових відносин (Андрійчук В.Г.), вид цивільно-правових та фінансово-економічних відносин (Петрук Т.Ю.), систему (сукупність) економічних відносин (Бондарчук М. К., Кондрат І. Ю., Лобова О. М., Алескерова Ю.В.), механізм управління сільськогосподарськими ризиками (Слободянок О. В.), створення спеціальних фондів (Матвієнко Г. А.). При цьому, в чинному вітчизняному законодавстві, яке охоплює питання страхових відносин в сфері сільського господарства чітко не закріплено визначення поняття «аграрне страхування», а існування різних підходів до визначення його сутності ускладнюють процес організації та реалізації аграрних страхових продуктів. Саме тому, ми пропонуємо комплексний підхід до визначення сутності аграрного страхування відповідно до якого пропонуємо його трактувати як правовідносини щодо захисту страхових інтересів сільськогосподарській підприємств при страхуванні ризиків, пов'язаних з виробництвом, обробкою, зберіганням та реалізацією сільськогосподарської продукції, у разі настання страхових випадків, визначених договором страхування, за рахунок коштів фондів, що формуються шляхом сплати аграріями страхових премій, доходів від розміщення коштів таких фондів та інших доходів страховика, а також за можливої участі держави. Такий підхід дозволяє підкреслити особливості аграрного страхування та поєднує економічну (формування страхових фондів, відшкодування збитків), юридичну (правовідносини, які виникають між сільськогосподарськими підприємствами та страховиком, за можливої участі держави та регулюються договором страхування) та соціальну (захист інтересів аграріїв) складову поняття.

Базисом для формування та функціонування аграрного страхування є взаємодія суб'єктів і об'єктів страхових відносин. Суб'єктами страхових відносин в сфері аграрного страхування виступають страхувальники, страховики, урядові та неурядові суб'єкти ринку. Страхувальниками можуть виступати сільськогосподарські підприємства не залежно від форми власності,

селянські (фермерські) господарства та громадяни, які ведуть особисте (сімейне) селянське господарство. До урядових та неурядових суб'єктів аграрного страхування можна віднести: Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Лігу страхових організацій, Аграрне страхове бюро, громадську організацію «Асоціація фермерів та приватних землевласників України», Аграрний фонд, тощо. Їх діяльність націлена на підвищення ділової активності, інвестиційної та фінансової стійкості учасників страхових відносин, уникнення монополізму та забезпечення якісної і прозорої конкуренції на ринку аграрного страхування.

Об'єктами страхового захисту виступають сільськогосподарські культури, сільськогосподарські тварини, багаторічні насадження; оборотні та необоротні засоби сільськогосподарських підприємств, виробничі витрати, врожайність, інші підприємницькі ризики; ризики, які пов'язані із життям, здоров'ям та втратою працездатності найманих працівників [7].

Страхові компанії, які працюють на ринку аграрного страхування здійснюють свою господарську діяльність на комерційній або некомерційній основі, залежно від обраної організаційно-правової форми. Так, комерційні страховики працюють з метою збільшення власних прибутків від реалізації страхових послуг. В той же час некомерційні страхові компанії (товариства взаємного страхування, страхові кооперативи) основним пріоритетом своєї діяльності вважають захист фінансово-економічних інтересів аграріїв (членів товариств). Створення страховиків у різних організаційно-правових форм на ринку аграрного страхування продиктоване необхідністю зменшення негативних проявів ризиків на виробничо-господарські процеси сільськогосподарських підприємств.

Формування сучасної моделі страхових відносин в аграрному бізнесі неможливе без розвитку страхового посередництва. Страхові посередники (страхові брокери, страхові агенти) є основою для налагодження ефективних

комунікаційних та інформаційних зав'язків між учасниками страхових відносин.

Взаємовідносини між учасниками аграрного страхування зображено на рисунку 1.1.

Рисунок 1.1 – Взаємовідносини між учасниками аграрного страхування*

Джерело : складено автором

Основними інструментами, які забезпечують взаємодію учасників аграрного страхування є: страхові продукти; правила страхування; договір

агростраховання; страховий поліс; системи страхового забезпечення; страхові тарифи; франшиза; фінансова та правова превенція.

Страховим продуктом є комплекс послуг, що надаються страхувальнику, які спрямовані на попередження та ліквідацію негативних наслідків подій, визначених договором страхування. Страхові продукти охоплюють окрім основних ще й додаткові послуги.

Усі страхові продукти, які пропонуються на ринку аграрного страхування можна поділити на два типи:

- класичні продукти - ґрунтуються на оцінці потенційних збитків страхувальників;
- індексні продукти - ґрунтуються на значеннях певних індексів (індекс погоди, регіональні індекси врожайності, індекс вегетації, тощо) [2].

Проте ми вважаємо, що в агрострахованні окрім зазначених типів доцільно виділяти ще й мікростраховання як особливий інструмент страхового захисту. Даний сегмент аграрного страхування розрахований на сільськогосподарських виробників із невеликими оборотами фінансово-господарської діяльності та незначними доходами, які не дають змоги їм використовувати класичні страхові продукти, враховуючи їх вартість (рисунок 1.2).

Особливостями мікростраховання в аграрному секторі є:

- основними організаційно-правовими форма в якій створюються страховики, які надають послуги мікрокредитування є товариства взаємного страхування та страхові кооперативи;
- встановлення мінімально можливого рівня страхових премій;
- сплата страхових премій залежно від платоспроможності аграріїв на нерегулярній основі;
- часткове покриття сільськогосподарських ризиків;
- групування страхувальників за обсягом виробництва сільськогосподарської продукції та рівнем прибутковості.

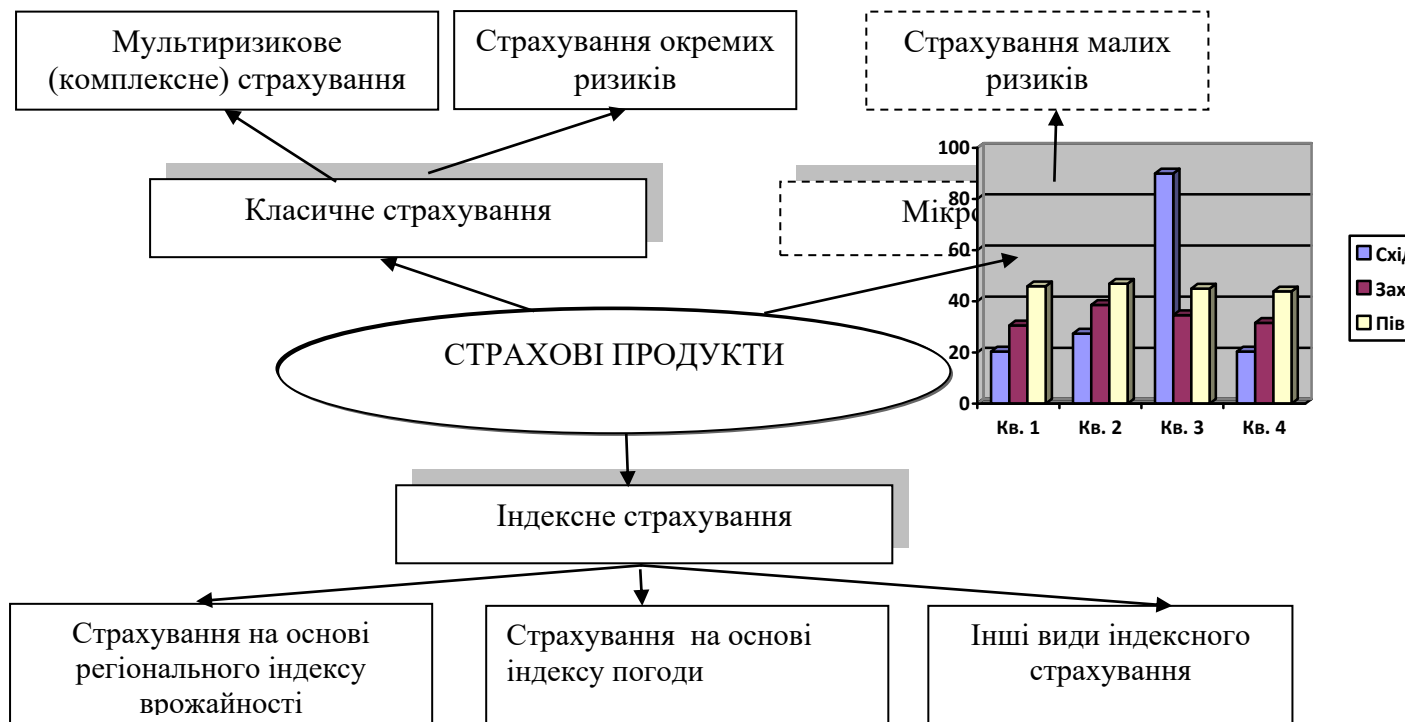

Рисунок 1.2 – Моделі страхування в аграрному секторі*

Джерело : Систематизовано та доповнено автором

Основним продуктом класичного страхування є мультиризикове страхування, що включає комплексне страхування сільськогосподарських ризиків. Мультиризикові страхові продукти можуть охоплювати весь цикл вегетації або лише частково покривати найризиковіший період, до прикладу весна-літо до збирання врожаю. Що стосується страхової суми, то її розмір може розраховуватися виходячи із рівня виробничих затрат або вартості майбутнього врожаю. Мультиризикове страхування належить до одних з найдорожчих страхових продуктів та гарантує максимальне страхове покриття. Проте, якщо сільськогосподарське підприємство не володіє достатньою інформацією про виробництво конкретного продукту або якщо страхові випадки відбувалися часто, то страхові компанії можуть встановлювати обмеження за страховими виплатами [4, с. 72].

Страхування від окремих ризиків є одним із найпростіших страхових продуктів, що дозволяє страхувальнику передати страховику той ризик, що найбільше загрожує його сільськогосподарській діяльності. Виплати страхового

відшкодування можуть здійснюватися одноразово або частинами (до прикладу, під час страхування врожаю перша виплата здійснюється одразу після настання страхового випадку за результатами обстеження посівів, а інша сума – після визначення остаточного розміру збитків під час збирання врожаю). Ще однією перевагою таких страхових продуктів є можливість поєднання декількох взаємопов'язаних ризиків, які або відбуваються одночасно або породжують один одного.

Однак, в сучасних умовах господарювання, переважна більшість договорів страхування окремих сільськогосподарських ризиків мають формальний характер, оскільки укладаються підприємствами автоматично під час одержання банківського кредиту. За таких умов, вигодонабувачами виступають банки, а не сільськогосподарські підприємства або обираються ризики з невисокою ймовірністю настання і низьким розміром страхових премій. Значним недоліком програм страхування окремих ризиків є можливість отримання через вплив інших ризиків, а ніж той, що був включений у договір страхування.

Для класичних страхових продуктів в цілому, і для мультиризикового страхування, зокрема характерним є висока складність адміністрування. Так, значних витрат потребує перевірка реальності настання страхового випадку, проведення процедур огляду та визначення збитків в кожному конкретному випадку. Крім того, класичні страхові продукти відрізняються невисоким рівнем гнучкості та неможливістю задовольнити індивідуальні потреби страхувальників. Наявність проблем з асиметрією інформації та значні коливання збитковості в аграрному секторі економіки вимагають формування значних страхових резервів та відволікання коштів страхових компаній.

Альтернативою класичним страховим послугам є більш гнучкі індексні страхові продукти, які ґрунтуються на даних Гідрометцентра (погодні індекси), на інформації Державної служби статистики (регіональна сільськогосподарська статистика), супутникової на інформації щодо вегетації рослин, тощо (рисунок 1.3).

Рисунок 1.3 – Особливості індексного страхування*

Джерело : Систематизовано автором на основі [2,4,7]

Існування різних страхових продуктів та програм страхування дозволяє страхувальникам обирати об’єкт і предмет страхового захисту, сукупність ризиків, які передаватимуться страховій компанії, обсяг страхового покриття, франшизу.

Основою формування аграрних страхових продуктів є наявність різного роду ризиків (природно-кліматичних, соціально-економічних, фінансових, екологічних, антропогенних та ін.), які створюють загрозу для ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств [7].

Відповідно до Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою»

сільськогосподарський страховий ризик (страховий ризик) – «це обставини (певні події), що мають ознаки імовірності та випадковості настання і можуть стати причиною загибелі (втрати, пошкодження) застрахованих посівів (посадок), загибелі (недобору, недоотримання) застрахованого врожаю, загибелі (втрати, вимушеного забою, вимушеного знищення, травматичного пошкодження або захворювання) застрахованих сільськогосподарських тварин, що належать сільськогосподарському товаровиробнику на праві власності або на іншій законній підставі, а також причиною недоотримання (втрати) сільськогосподарським товаровиробником майбутньої користі - очікуваного прибутку (доходу) від реалізації вирощеної, відгодованої, виловленої, зібраної, виготовленої ним первинної (без вторинної обробки та переробки) сільськогосподарської продукції за період її окупності» [13].

Сільськогосподарські ризики, які передаються за певну плату страхувальниками-аграріями страховим компаніям мають відповідати певним критеріям:

- ризики, що беруться страхуванням, мають бути можливими та відповідати ознакам ймовірності й випадковості настання;
- між ризиками та збитками, які отримало сільськогосподарське підприємства має чітко прослідковуватися причинно-наслідковий зв'язок, тобто підставою для відшкодування втрат суб'єктам господарювання є настання страхової події (страхового ризику);
- ризики, які передаються на страхування повинні мати вартісну оцінку, що дозволить страховикам сформувати достатні страхові резерви для виплати зобов'язань аграріям у разі настання страхового випадку;
- ризики не мають бути навмисно спровокованими та не повинні спричиняти так званий «ефект доміно», тобто генерувати інші ризики.

Основні види ризиків, які притаманні сільськогосподарським підприємствам відображені в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Основні види ризиків, які притаманні діяльності сільськогосподарських підприємств

Види ризику	Форми впливу	Негативні результати впливу
Природно-кліматичні	Природно-ерозійні процеси, природні явища: вимерзання; ожеледь; град; злива; буря; ураган; повінь; посуха; паводок; пожежа	Недоотримання сільськогосподарської продукції внаслідок несприятливих погодних умов
Техногенні	Хімічне забруднення, ґрунтів, нераціональне використання мінеральних добрив, перезволоження земель	Зниження врожайності та погіршення якості ґрунтів
Антропогенні	Погіршення ґрунтової структури, механічне руйнування та ущільнення ґрунту, зниження рівня гумусу в ґрунт	Порушення природного балансу, втрата ґрунтового покриття, винос поживних речовин з ґрунту
Радіаційні	Іонізуюче випромінювання радіаційних матеріалів у навколишньому середовищі	Потрапляння радіоактивних речовин у сільськогосподарську продукцію
Екологічні	Використання екологічно-небезпечних технологій у процесі виробництва сільгосппродукції	Зниження якості та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, втрата родючості ґрунтів; зневоднення сільськогосподарських угідь
Фінансові	Зниження очікуваного доходу (прибутку), непов'язаного з волевиявленням аграріїв	Збитковість діяльності агропідприємств
Цінові	Коливання цін на сільськогосподарську продукцію внаслідок зміни цінової кон'юнктури на внутрішньому та зовнішньому ринках	Здешевлення вартості сільськогосподарської продукції,
Соціальні	Небезпечні умови праці виробників сільськогосподарської продукції	Низький рівень забезпечення працівниками
Політичні	Зміна позицій держави щодо підтримки аграрного страхування, зменшення рівня дотації	Недоотримання прибутків підприємством, збитковість діяльності агропідприємств

Джерело : Систематизовано автором на основі джерел [7, 50]

Таким чином, в сучасних умовах господарювання, враховуючи високу ризиковість сільськогосподарської діяльності аграрне страхування виступає важливим інструментом підтримки фінансової стійкості, платоспроможності та прибутковості суб'єктів господарювання, які працюють в даній галузі. Страхові продукти, які пропонуються на ринку аграрного страхування є досить складними та потребують удосконалення враховуючи ситуацію, яка склалася в

країні. Усі страхові продукти: класичні, індексні та мікростраховання мають свої переваги та недоліки, що обумовлює їх різну привабливість та прийнятність для різних категорій суб'єктів господарювання. Особливої уваги заслуговує питання оптимізації управління аграрним страхуванням, що дозволить зробити страхові продукти привабливими як для страхувальників так і страховиків.

1.2 Концептуальні та методичні аспекти управління аграрним страхуванням

Страховання сільськогосподарських культур є одним із найдієвіших та найнадійніших інструментів управління аграрними ризиками. Дослідження питання управління аграрним страхуванням є стратегічно важливим, оскільки виявлення проблем та розробка сучасних шляхів їх вирішення дозволить підвищити рентабельність таких страхових продуктів, залучити широке коло страхувальників та активізувати розвиток вітчизняної економіки.

Методологія організації страхових відносин в галузі аграрного страхування включає певну послідовність дій, які повинні враховувати та узгоджувати соціально-економічні інтереси учасників страхового (рисунки 2.4).

Рисунки 1.4 – Механізм організації аграрного страхування

Джерело : згруповано автором на основі [2,7,17]

Методичні підходи до організації та управління страховими продуктами в аграрній галузі націлені на формування ефективного ринку сільськогосподарського страхування. Основними домінантами такого розвитку є підвищення рентабельності та інвестиційної привабливості такого виду діяльності. Сільськогосподарські виробники інвестуючи значні фінансові ресурси у страхові продукти (класичні, мікрострахові продукти, індексні), забезпечують покриття власних ризиків, тим самим мінімізуючи непередбачені збитки та сприяючи збалансуванню доходів і витрат у теперішньому та майбутньому періодах. В свою чергу страховики, розробляючи і реалізуючи конкурентоспроможні страхові продукти, формують умови для перерозподілу ризиків між зацікавленими учасниками ринку та створюють передумови для підвищення дохідності й рентабельності власної діяльності.

Методологічна узгодженість між учасниками ринку аграрного страхування досягається через формування відповідної цінової політики на страхові продукти. Основним інструментом ціноутворення в страхуванні виступає страховий тариф, що являє собою ставку страхового внеску з одиниці страхової суми.

При страхуванні сільськогосподарських ризиків страховий тариф формується у відповідності до обраних умов страхового захисту, терміну дії страхового договору (увесь цикл виробництва, зимовий, весняний, літній періоди), проценту виплат при ушкодженні в зимовий період (20 % або 30 % від страхової суми), рівня врожайності, місця розташування підприємства. Для страхової компанії страховий тариф відображає собівартість страхового продукту (вартість витрат на ведення справи та інших витрат на організацію процесу страхування відповідно до договору) і норму прибутку [7, с.83].

Тарифна політика в аграрному страхуванні базується на наступних принципах.

– еквівалентність страхових відносин, що полягає у відповідності нетто-тарифу ймовірності настання страхового випадку. Дотримання цього принципу дозволяє забезпечити зворотність коштів страхового фонду;

- формування страхового тарифу прийняттого для широкого кола сільськогосподарських підприємств (тобто його відповідність платоспроможності страхувальників);
- забезпечення незмінного розміру страхового тарифу на протязі тривалого часу;
- розширення обсягу відповідальності страхової компанії;
- забезпечення виконання умов договорів та прибутковості і рентабельності страхових продуктів [23, с. 15].

За добровільними видами аграрного страхування кожна страхова компанія формує власну тарифну політику, яка реалізується через систему актуарних розрахунків та є елементом загальної політики страховика.

Тарифна політика страхових компаній має специфічні відмінності, які пов'язані з особливостями окремих видів страхування, специфікою формування страхових резервів, складністю побудови тарифів, співвідношенням попиту та пропозиції на страхові продукти, тощо.

Формування страхових тарифів в аграрному страхуванні здійснюється за допомогою актуарних методів з використанням спеціалізованих математичних та статистичних інструментів, і включає два етапи: розрахунок загального тарифу (брутто-ставка) та розрахунок страхових тарифів для кожного конкретного об'єкта страхування з урахуванням ступеня впливу ризику. Актуарії формують інформаційну базу для прийняття управлінських рішень та здійснюють аналіз специфічної інформації, яка характерна для сільськогосподарської діяльності суб'єктів господарювання (врожайність у регіоні, де здійснює господарську діяльність підприємство, кількість опадів, температурні та кліматичні режими регіону, втрати урожаю суб'єктами господарювання за останні роки, рівень використання технологій в процесі господарської діяльності). Така інформація необхідна для розрахунку ймовірності прояву ризиків, які страхова компанія приймає на страхування та формування механізму ціноутворення на страхові продукти.

Модель формування тарифної політики в аграрному страхуванні наведена на рисунку 1.5.

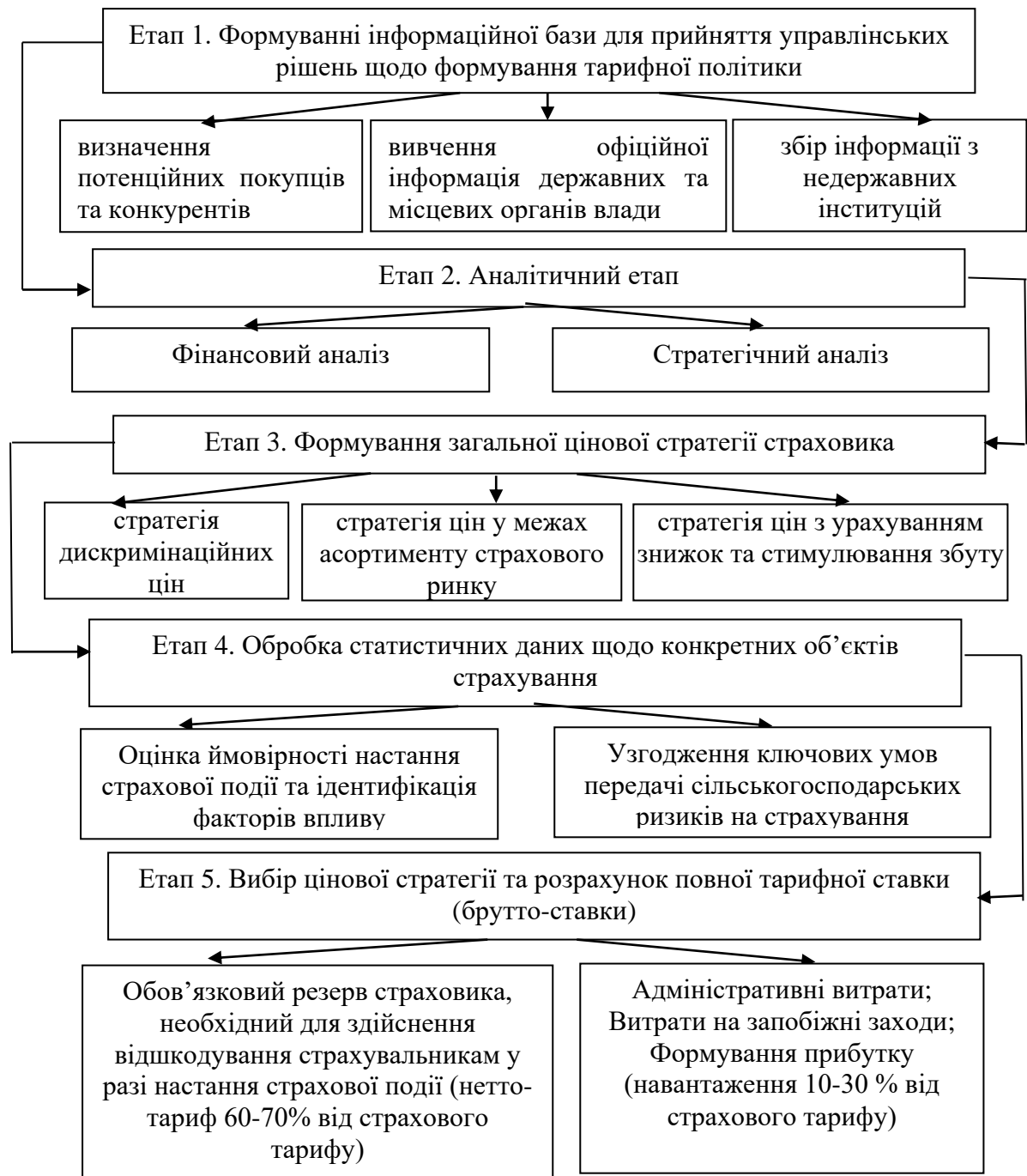

Рисунок 1.5 – Модель формування тарифної політики в аграрному страхуванні

Джерело : Систематизовано автором на основі [2,7, 14]

За обов'язковими видами страхування або за умови участі держави у страхових відносинах страховий тариф регулюється або постановами Кабінету міністрів або законами України. Так, відповідно до Постанови Кабінету міністрів України «Про затвердження граничного розміру, структури та порядку застосування страхових тарифів для страхування посівів озимої пшениці з державною підтримкою від сільськогосподарських ризиків на період перезимівлі» «структура страхового тарифу (брутто-тариф) складається із: нетто-тарифу (нетто-ставка), що включає оцінку страхового ризику, який приймається на страхування за договором страхування посівів озимої пшениці з державною підтримкою від сільськогосподарських ризиків на період перезимівлі та призначений для формування технічних резервів; навантаження, що включає витрати страховика, пов'язані з укладенням та виконанням договору страхування посівів озимої пшениці з державною підтримкою від сільськогосподарських ризиків на період перезимівлі, в тому числі нормативні витрати на ведення справи» [30]. В Постанові зазначено, що розмір нормативних витрат на ведення справи має становити 30 відсотків від розміру страхового тарифу.

Процес управління ризиками в аграрній сфері потребує значних фінансових асигнувань та застосування сучасних інструментів, які спрямовані на нейтралізацію (мінімізацію) негативних проявів ризиків. Сільськогосподарській діяльності притаманні системні ризики, що генерують значні збитки для усіх учасників ринку аграрного страхування. За таких умов страхові виплати значно перевищують розмір страхових премій, а тому без участі держави страховики та перестраховки не в змозі сформувати достатні страхові резерви для виплати страхових зобов'язань у разі настання страхового випадку. Також, без належної державної підтримки в умовах настання великих та каскадних ризиків страховики будуть змушені збільшувати розмір страхового тарифу, що спричинить рецесію на ринку аграрного страхування та зробить такий страховий продукт доступним лише для обмеженого кола суб'єктів господарювання, а саме великих сільськогосподарських підприємств.

Участь держави у підтримці аграрного страхування продиктована як унікальністю сільськогосподарських ризиків так і необхідністю зробити фінансову допомогу держави суб'єктам господарювання, які працюють у агропромисловому комплексі цільовою [7].

Враховуючи історичні, економічні, соціальні та культурні особливості різних країн, виділяють американську, європейську та змішану моделі страхування в сільськогосподарському секторі (таблиці 1.2).

Таблиця 1.2 – Моделі страхування в аграрному секторі

Категорія	Модель страхування в аграрному секторі		
	Американська	Європейська	Змішана
Сутність	значна підтримка держави у страхуванні сільськогосподарських ризиків шляхом надання субсидій на сплату частини страхової премії.	мінімальна участь держави в аграрному страхуванні, котра зводиться до виконання головним чином до виконання контрольних функцій щодо діяльності приватних страхових компаній у цьому секторі ринку страхових послуг	страхування є добровільним, покриття ризиків в системі забезпечують приватні страхові компанії на основі солідарної відповідальності (співстрахування).
Переваги	широка участь держави у підтримці страхування аграрних ризиків, широке використання комплексних страхових продуктів	старховики пропонують тільки ті страхові продукти на ринку агрострахування, які дійсно можуть бути придбані аграріями по повній ціні	гармонійне поєднання ринкової конкуренції страхових компаній з розумним державним регулюванням
Недоліки	високі адміністративні витрати держави; високими показниками збитковості страхування ризиків аграрних підприємств	незахищеність страхувальників та обмежені можливості розвитку системи, страхування в переважній більшості лише окремих ризиків	відсутність єдиного універсального підходу
Країни, які використовують модель	США, Канада	Німеччина, Великобританія	Іспанія, Франція, Італія

Джерело : Систематизовано автором на основі [33, 38, 41,45]

Досвід зарубіжних країн в галузі сільськогосподарського страхування свідчить про формування національних систем страхування аграрних ризиків. В кожній країні функціонує власна, зручна для цієї країни система страхового

захисту суб'єктів господарювання, які працюють в аграрній галузі. Державна підтримка аграрного страхування є ефективнішим напрямом стабілізації доходів сільськогосподарських виробників, а ніж фінансові дотації, податкові та кредитні канікули, пільгові кредити, субсидії, погашення боргів.

У багатьох країнах державна підтримка сільськогосподарського страхування розглядається як інвестиції в агропромисловий комплекс, які мінімізують майбутні витрати та забезпечують належний рівень продовольчої безпеки та сприяють розвитку економіки. Однією із важливих передумов розвитку сільськогосподарського страхування є обов'язкова участь держави в організації страхових відносин, яка може проявлятися в наступному:

- у прямому страхуванні ризиків (Греція, Кіпр);
- у субсидовані мультиризикових програм, тобто страхування від багатьох ризиків (Канада, США);
- в участі держави в пулах перестрашування (Іспанія);
- в підтримці розвитку приватного страхування (Іспанія, США, Канада);
- в наданні фінансової допомоги для покриття великих та катастрофічних збитків (Німеччина, Італія, США, Канада);
- створені спеціалізованих державних установ для реалізації політики в сфері сільськогосподарського страхування (Іспанія, Канада, США);
- субсидування страхових премія за певними видами аграрного страхування, до приклад від граду, посухи (Франція, Австрія);
- в солідарній участі як держави, так і місцевих органів влади, професійних об'єднань виробників сільськогосподарської продукції та страхових компаній.

Американська модель аграрного страхування відрізняється значним впливом держави на ринок страхування сільськогосподарської продукції. Перевагою такої моделі є значний рівень захищеності агровиробників і страхових компаній, розвиток мультистрахових програм. Проте американська модель вирізняється значними витратами держави на організацію та підтримку агрострахування. Також у зв'язку із субсидуванням з боку держави аграрії

можуть купувати досить дорогі страхові продукти та не мати змоги виплачувати усю суму страхових премії, що спричиняє низький рівень рентабельності таких страхових продуктів та призводить до збитковості страховиків. Значна участь держави призводить до зниження рівня мотивації страхувальника до уникання та запобігання прояву ризику, що може породити зростання вірогідності понесення збитків.

Європейська модель агрострахування характеризується мінімальним втручанням держави та забезпеченням ринкових механізмів регулювання попиту та пропозиції на страхові продукти. Європейська модель не передбачає здешевлення вартості страхових продуктів за рахунок державних коштів, а тому виробники сільськогосподарської продукції купують поліси страхування за повною ціною. Саме тому в країнах, які використовують європейську модель агрострахування в переважній більшості продаються страхові продукти, які передбачають страхування окремих ризиків, оскільки мультиризикове страхування є надто дорогим. Роль держави на ринку сільськогосподарського страхування полягає у здійсненні контролю за діяльністю приватних страхових компаній. Також серед недоліків такої моделі є низький рівень захищеності страхувальників та зниження їх активності на страховому ринку [38, с. 30].

Змішана модель аграрного страхування передбачає поєднання американської та європейської систем та вважається однією із найефективніших. Проте універсальної методики організації державної підтримки ринку аграрного страхування за змішаної системи не існує. Кожна держава вносить свої корективи та підлаштовує модель під власні соціокультурні та економічні особливості. Ідеальним прикладом застосування змішаної моделі визнано досвід Іспанії.

Іспанська система страхування сільськогосподарських ризиків характеризується добровільністю страхування, солідарною відповідальністю аграріїв та страхових компаній у разі настання страхових випадків, всебічною підтримкою держави розвитку систему агрострахування, якісним законодавством, яке регулює питання аграрного страхування [41, с.59].

В Іспанії держава надає субсидії сільськогосподарським виробникам для сплати страхових премій та контролю ринок перестраховування. Державне Агентство аграрного страхування кожного року затверджує план підтримки уряду сільськогосподарського страхування, який включає перелік видів сільськогосподарських культур, тварин і риб, які підлягають страхуванню, а також містить розділ фінансування страхування з бюджету. У країні створено Страховий аграрний пул, який надає допомогу страховикам, які працюють у даній галузі. Також діє Федерація сільськогосподарських кооперативів захищає, яка створена з метою захисту інтересів членів кооперативів під час здійснення страхування аграрних ризиків, а також для розповсюдження інформації між учасниками страхових відносин. Модель забезпечує як необхідний рівень розвитку страхування в аграрному секторі так і мотивує аграріїв до посилення захисту власних майнових інтересів.

Зарубіжна практика аграрного страхування має досить давню історію на відміну від української, яка тільки розпочинає формуватися. Вона є стабільною, комплексною та демонструє значну увагу держави до механізму страхового захисту сільськогосподарських виробників та сприяє розвитку взаємин держави і страховиків, що відображається в формуванні сучасних систем, спрямованих на вирішення соціально значущих державних проблем [40, с. 15].

Питання державної підтримки вітчизняного агрострахування регламентується Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України», та Законом України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», якими забезпечується реалізація механізму субсидованого страхування, відповідно до якого держава відшкодовує частину сплаченої сільськогосподарськими виробниками страхової премії.

Відповідно до Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» «державна підтримка страхування сільськогосподарської продукції – це надання сільськогосподарським товаровиробникам з державного бюджету в порядку,

встановленому законодавством, грошових коштів у вигляді відшкодування частини вартості страхового платежу (страхової премії), нарахованого за договором страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [13].

Основними принципами організації агрострахування з державною підтримкою є:

- підтримка фінансової стабільності та кредитоспроможності виробників сільськогосподарської продукції;
- обов'язковий характер страхування продукції з державною підтримкою як умови отримання дотацій, визначених Кабінетом Міністрів України;
- доступність державної підтримки товаровиробникам сільськогосподарської продукції усіх організаційно-правової форми;
- відшкодування збитків завданих сільськогосподарським виробникам внаслідок настання випадків, визначених договором страхування у розмірі, порядку та на умовах, передбачених чинним законодавством;
- виконання міжнародних зобов'язань України у сфері торгівлі сільськогосподарською продукцією.

Державна підтримка сільськогосподарського страхування надається шляхом компенсації страхувальникам частини сплачених страхових внесків за договором страхування. Відшкодування здійснюється у розмірі до 60 процентів від вартості страхової премії. Розмір компенсації, який надається на одного страхувальника протягом календарного року, не може перевищувати 10 тисяч розмірів мінімальної заробітної плати, яка встановлена на перше січня відповідного року [30].

Станом на жовтень місяць 2022 року в Україні акредитована лише одна страхова компанія для участі у аграрному страхуванні з державною підтримкою, а саме Акціонерне товариство «Страхова компанія «Інго».

Таким чином, в сучасних умовах господарювання досить складно сформулювати універсальну модель, яка б могла застосовуватися у всіх країнах.

Проте, слід адаптувати позитивні сторони досвіду зарубіжних країн та розробити і запровадити оптимальну модель страхування сільськогосподарських ризиків як з позицій страховиків, страхувальників так і держави. Оскільки, за допомогою підтримки страхування пріоритетних напрямів сільськогосподарської діяльності держава стимулює виробництво необхідної продукції, впровадження ефективних інноваційних технологій та створює передумови для розвитку страхового та аграрного ринків.

2 Аналітичні аспекти управління аграрним страхуванням

2.1 Аналіз сучасного стану розвитку аграрного страхування в Україні

В сучасних умовах функціонування ринкової економіки зростає об'єктивна необхідність у страховому захисті усіх суб'єктів ринку. Саме страхування виступає однією з найважливіших складових ринкової інфраструктури, що характеризує рівень розвитку економіки країни та дає уявлення про ступінь захищеності її громадян та суб'єктів господарювання.

На основі аналізу статистичної інформації визначено, що ринок страхових послуг посідає друге місце за рівнем капіталізації серед інших небанківських ринків фінансових послуг. Проаналізуємо динаміку зміни кількості страхових компаній у 2019-2021 роках (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 – Динаміка зміни кількості страхових компаній в Україні у 2019-2021 рр.*

Кількість страхових компаній	Рік			Питома вага, %			Відхилення, +/-	
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Загальна кількість	233	210	155	100	100	100	-23	-55
Страхові компанії, що здійснюють інше страхування, ніж страхування життя	210	190	142	90,13	90,48	91,61	-20	-48
Страхові компанії, що здійснюють страхування життя	23	20	13	9,87	9,52	8,39	-3	-7

Джерело : Складено автором на основі [29,35,24]

Так, на основі аналізу даних Національного банку України, який здійснює державне регулювання страхового ринку, відмітимо, що загальна кількість страхових компаній протягом аналізованого періоду мала тенденцію до зменшення. Станом на 31.12.2019 року кількість страхових компаній становила

233, у тому числі страхових компаній, які займаються ризиковими видами страхування – 23 компанії або 90,13 %, а лайфових страховиків – 23 або 9,87 % від загальної кількості страхових компаній. Станом на 31.12.20220 року кількість страхових компаній становила 210, у тому числі страхових компаній, які займаються ризиковими видами страхування – 190 компанії або 90,48 %, а лайфових страховиків – 20 або 9,52 % від загальної кількості страхових компаній. Станом на 31.12.2021 року кількість страхових компаній становила 155, у тому числі страхових компаній, які займаються ризиковими видами страхування – 142 компанії або 91,61 %, а лайфових страховиків – 13 або 8,39 % від загальної кількості страхових компаній.

У 2021 році в порівнянні з 2020 роком кількість страхових компаній зменшилася на 55 суб'єктів господарювання, а у 2020 році а порівнянні з 2019 роком – на 23 страховика. Переважна більшість страховиків, яким НБУ анулював ліцензії, не мали страхових зобов'язань та договорів страхування/перестраховування термін дії яких не закінчився на дату подання до контролюючого органу заяви про анулювання ліцензій. Тенденція до зменшення кількості страхових компаній спричинена складною економічною ситуацією як в середині країни так і за її межами, що відбулося в першу чергу через жорсткі карантинні обмеження пов'язані із пандемією COVID-19.

Проаналізуємо основні показники розвитку ринку аграрного страхування в Україні у 2019-2021 роках (таблиця 2.1).

На основі проведеного аналізу відмітимо, що валові надходження страхових платежів (премій, внесків) за аграрним страхуванням у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зменшилися на 21,73 % або на 49,3 млн грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком зросли на 38,68% або на 68,7 млн грн.

Частки страхових платежів (премій, внесків), які сплачуються перестраховикам у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зменшилася на 14,2 % або на 19,7 млн грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком вона зросла 34,03% або на 40,5 млн грн.

Таблиця 2.2 – Основні показники розвитку страхування сільськогосподарської продукції в 2019-2021 роках

Показники	Рік			Абсолютне відхилення (+,-) млн грн		Відносне відхилення (приріст / зменшення), %	
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020	2020/2019	2021/2020
Валові надходження страхових платежів (премій, внесків)	226,9	177,6	246,3	-49,3	68,7	-21,73	38,68
у тому числі: від страховальників - фізичних осіб;	2,1	6,7	5,8	4,6	-0,9	219,05	-13,43
від страховальників-юридичних осіб (крім перестраховальників);	214,3	167,1	240,6	-47,2	73,5	-22,03	43,99
від перестраховальників	0	3,8	0	3,8	-3,8	#DIV/0!	-100,00
Частки страхових платежів (премій, внесків), які сплачуються перестраховикам	138,7	119	159,5	-19,7	40,5	-14,20	34,03
Кількість страхових випадків, за якими прийнято рішення про здійснення страхових виплат/відшкодувань	2165	1708	2625	-457	917	-21,11	53,69
Страхові відшкодування:	158,2	428,2	166,7	270	-261,5	170,67	-61,07
у тому числі: фізичним особам;	1,1	1,6	1,4	0,5	-0,2	45,45	-12,50
юридичним особам (крім перестраховальників);	147,3	426,6	145,5	279,3	-281,1	189,61	-65,89
перестраховальникам	9,8	0	19,8	-9,8	19,8	-100,00	0
Частки страхових виплат/відшкодувань, компенсовані перестраховиками	148,2	292,9	150,2	144,7	-142,7	97,64	-48,72
Максимальна страхова виплата/відшкодування за окремим страховим випадком	17,6	164,7	18,9	147,1	-145,8	835,80	-88,52
Кількість договорів страхування, укладених протягом звітного періоду	20136	25591	20872	5455	-4719	27,09	-18,44
у тому числі зі страховальниками – фізичними особами	19822	25206	20552	5384	-4654	27,16	-18,46
зі страховальниками – юридичними особами	314	385	320	71	-65	22,61	-16,88
Максимальна страхова сума за окремим об'єктом страхування (за окремою застрахованою особою)	198,5	382,8	276,5	184,3	-106,3	92,85	-27,77
Загальний обсяг відповідальності	3987,1	5257,9	4237,8	1270,8	-1020,1	31,87	-19,40

Джерело : побудовано та пораховано за даними [29,35,24]

У 2021 році усі страхові премії надійшли від резидентів. Від страховальників фізичних осіб страхові компанії отримали 5,8 млн грн страхових премій, а від страховальників-юридичних осіб (крім перестраховальників) – 240,6 млн грн.

Динаміка валових надходження страхових платежів (премій, внесків) за аграрним страхуванням наведена на рисунку 2.1

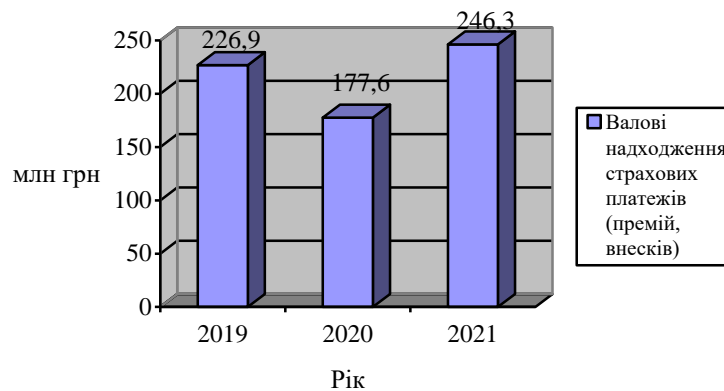

Рисунок 2.1 – Динаміка валових надходження страхових платежів (премій, внесків) за аграрним страхуванням у 2019-2021 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.2

Кількість страхових випадків, за якими прийнято рішення про здійснення страхових виплат/відшкодувань у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зменшилася на 21,11 %, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком зросла на 53,69 %.

Загальний обсяг страхових відшкодувань у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зріс на 170,67 % або на 270 млн грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком його обсяг зменшився на 61,07 % або на 261,5 млн грн і склав 166,7 млн грн (рисунок 2.2). У структурі страхових виплат найбільшу питому вагу займали виплати юридичним особам, які склали 87,28 % (145,5 млн грн), виплати перестраховикам склали 11,88 % (19,8 млн грн), а виплати фізичним особами становили лише 0,84 % (1,4 млн грн).

Частки страхових відшкодувань, компенсовані перестраховиками у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зменшилися на 4,66 % або на 6,9 млн грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком їх обсяг зріс на 6,3 % або на 8,9 млн грн і склав 150,2 млн грн.

Динаміка страхових відшкодувань за аграрним страхуванням наведена на рисунку 2.2

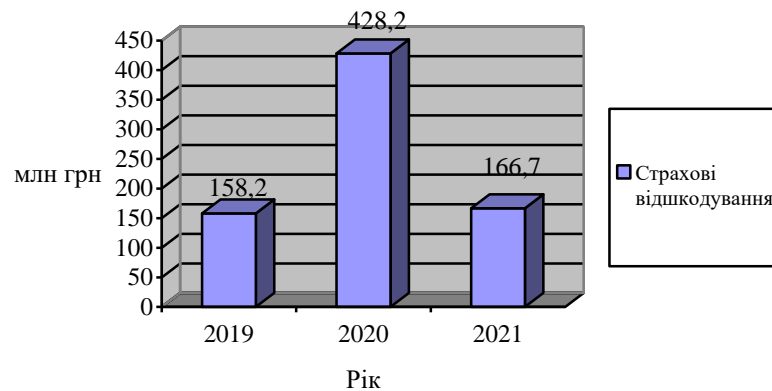

Рисунок 2.2 – Динаміка страхових відшкодувань за аграрним страхуванням у 2019-2021 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.2

Максимальна страхова виплата/відшкодування за окремим страховим випадком у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зросла на 835,8 % або на 147,1 млн грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком їх обсяг зменшився на 88,52 % або на 145,8 млн грн і склав 18,9 млн грн.

Максимальна страхова сума за окремим об'єктом страхування (за окремою застрахованою особою) у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зросла на 92,85 % або на 184,3 млн грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком їх обсяг зменшився на 27,77 % або на 106,3 млн грн і склав 276,5 млн грн.

Загальний обсяг відповідальності страховиків у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зріс на 31,87 % або на 1270,8 млн грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком їх обсяг зменшився на 19,4 % або на 1020,1 млн грн і склав 4237,8 млн грн

Кількість договорів страхування, укладених протягом у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зросла на 27,09 % або, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком їх кількість зменшилася на 18,44 % і склала 20872 одиниць. У структурі укладених договорів переважають договори із страхувальниками – фізичними особами, частка яких у 2021 році склала 98,47 %. Питома вага укладених договорів зі страхувальниками – юридичними особами відповідно склала 1,53%.

Проаналізуємо обсяги страхових резервів страховиків, які здійснюють страхування сільськогосподарської продукції 2019-2021 роках (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3 – Обсяги страхових резервів страховиків, які здійснюють страхування сільськогосподарської продукції 2019-2021 роках

Показники	Рік			Абсолютне відхилення (+,-) млн грн		Відносне відхилення (приріст / зменшення), %	
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020	2020/2019	2021/2020
Резерви незароблених премій на кінець звітного періоду	20,3	18,4	27,1	-1,9	8,7	-9,36	47,28
Частка перестраховиків у резервах незароблених премій на кінець звітного періоду	5,5	6,6	9,1	1,1	2,5	20,00	37,88
Величина технічних резервів інших, ніж резерви незароблених премій, на кінець звітного періоду, у тому числі :	16,5	30,1	20,2	13,6	-9,9	82,42	-32,89
резерв заявлених, але не виплачених збитків;	3,8	18	5,3	14,2	-12,7	373,68	-70,56
резерв збитків, які виникли, але не заявлені;	12,5	12,1	14,9	-0,4	2,8	-3,20	23,14
Частка перестраховиків у резервах інших, ніж резерви незароблених премій, на кінець звітного періоду	9	26,3	18	17,3	-8,3	192,22	-31,56

Джерело : побудовано та пороховано за даними [29,35,24]

На основі проведених розрахунків відмітимо, що протягом 2019-2021 років страхові компанії, які здійснюють страхування сільськогосподарської продукції формували три види резервів, а саме: резерви незароблених премій; резерв заявлених, але не виплачених збитків; резерв збитків, які виникли, але не заявлені.

Як свідчать дані таблиці 2.3 резерв незароблених премій у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зменшився на 9,36 % або на 1,9 млн грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком його обсяг зріс на 47,28 % або на 8,7 млн грн і склав 27,1 млн грн.

Частка перестраховиків у резервах незароблених премій у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зросла на 20 % або на 1,1 млн грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком її обсяг зріс на 37,88 % або на 2,5 млн грн і склав 9,1 млн грн.

Величина технічних резервів інших, ніж резерви незароблених премій у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зросла на 82,42 % або на 13,6 млн грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком їх обсяг зменшився на 32,89 % або на 9,9 млн грн і склала 20,2 млн грн.

Структура резервів страховиків, які здійснюють страхування сільськогосподарської продукції у 2021 роках наведена на рисунку 2.3

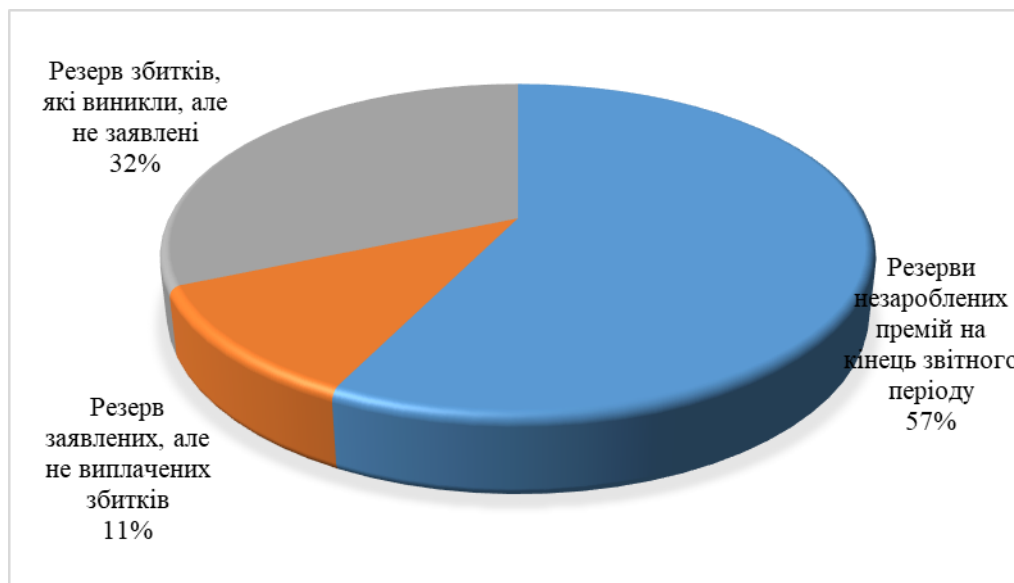

Рисунок 2.3 – Структура резервів страховиків, які здійснюють страхування сільськогосподарської продукції у 2021

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.3

Частка перестраховиків у резервах інших, ніж резерви незароблених премій у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зросла на 192,22 % або на 17,3

млн грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком її частка зменшилася на 31,56 % або на 8,3 млн грн і склала 18 млн грн.

Проаналізуємо витрати на обслуговування договорів страхування сільськогосподарської продукції 2019-2021 роках (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4 – Витрати на обслуговування договорів страхування сільськогосподарської продукції 2019-2021 роках

Показники	Рік			Абсолютне відхилення (+,-) млн грн		Відносне відхилення (приріст / зменшення), %	
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020	2020/2019	2021/2020
Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів страхування (аквізиційні витрати)	19,2	17,5	18,2	-1,7	0,7	-8,85	4,00
у тому числі: на агентські винагороди	16,1	13,6	15,4	-2,5	1,8	-15,53	13,24
Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів перестрахування	1,0	1,9	1,0	0,9	-0,9	90,00	-47,37
у тому числі на винагороди брокерам	1,0	1,9	1,0	0,9	-0,9	90,00	-47,37
із яких брокерам-нерезидентам	1,0	0,9	1,0	-0,1	0,1	-10,00	11,11
Витрати, пов'язані з регулюванням страхових випадків (ліквідаційні витрати), які сталися у звітному періоді	0,1	0,1	0,1	0	0	0,00	0,00
на оплату експертних (оцінних) робіт	0,1	0,1	0,1	0	0	0,00	0,00

Джерело : побудовано та пороховано за даними [29,35,24]

На основі проведених розрахунків відмітимо, що витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів страхування (аквізиційні витрати) у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зменшилися на 8,85 % або на 1,7 млн грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком їх обсяг зріс на 4 % або на 0,7 млн грн і склали 18,2 млн грн. У структурі аквізиційних витрат найбільшу питому вагу займають агентські винагороди, обсяг яких у 2020 році склав 13,6 млн грн або 77,71 %, а у 2021 році склав 15,4 млн грн або 84,62 %.

Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів перестрахування у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зросли на 90 % або на 0,9 млн грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком їх обсяг зменшився на 47,37

% або на 0,9 млн грн і склали 1 млн грн. Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів перестраховування представлені витратами на винагороду брокерам.

Витрати, пов'язані з регулюванням страхових випадків (ліквідаційні витрати) протягом аналізованого періоду представлені витратами на оплату експертних (оцінних) робіт не змінилася і були на рівні 0,1 млн грн. Витрати, пов'язані з регулюванням страхових випадків (ліквідаційні витрати).

Структура витрати на обслуговування договорів страхування сільськогосподарської продукції у 2021 році наведена на рисунку 2.4

Рисунок 2.4 – Структура витрат на обслуговування договорів страхування сільськогосподарської продукції у 2021 році

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.4

Таким чином, на основі проведеного аналізу відмітимо, що ринок аграрного страхування в Україні перебуває на етапі становлення. В Україні сільськогосподарські виробники страхують близько трьох процентів усіх наявних ризиків, тоді як в зарубіжних країнах цей показник сягає 90-95 процентів. Не зважаючи на незначне пожвавлення ринку, яке спостерігалось у 2020 році у 2021 році відбулося погіршення основних показників ринку. Зокрема зменшився загальний рівень відповідальності страховиків, кількість укладених договорів, обсяг страхових відшкодування. Таке суттєве зменшення

спричинено низьким рівнем фінансового забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, високою вартістю страхових продуктів, неефективними зусиллями органів державної влади у сфері аграрного страхування. Також значний вплив на діяльність як страхових компаній так і виробників сільськогосподарської продукції мали жорсткі карантинні обмеження спричинені пандемією COVID-19.

2.2 Аналіз фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках

Приватна акціонерна страхова компанія «Українська пожежно-страхова компанія» працює на страховому ринку України з 1992 році. Страхова компанія за час роботи побудувала розгалужену мережу. Так, на теренах України діє 5000 пунктів продажів страхових продуктів та центрів обслуговування клієнтів, які функціонують на підставі агентських угод. ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» здійснює страхові операції з 21 виду добровільного та 36 видів обов'язкового страхування, є асоційованим членом Моторного (транспортного) страхового бюро України, пройшла акредитацію та має право співпрацювати з найбільшими банками України, зокрема: ПАТ «Державний ощадний банк України», ПАТ «Укрексімбанк», тощо.

За період роботи на страховому ринку України страхова компанія сформувала потужний потужну клієнтську базу, яка налічує більше 30 тис. суб'єктів господарювання, які працюють у всіх секторах економіки.

З метою захисту страхового портфеля, підтримки фінансової стійкості та платоспроможності ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» співпрацює з провідними міжнародними перестраховими компаніями, зокрема: Gen Re, , Swiss Re, Partner Re, Polish Re, Az Re, SAVA Re, Scor, Hannover Re, Chubb, синдикат Lloyds.

Страхова компанія протягом аналізованого періоду мала високий рівень фінансової стійкості, а у 2021 році підтвердила довгостроковий кредитний рейтинг на рівні uaAA з прогнозом «у розвитку».

Проаналізуємо обсяг та структуру активів страхової компанії у 2019–2021 роках (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5 – Аналіз складу та структури активів ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» за 2019–2021 роки

Актив	Рік			Частка в структурі, %			Відхилення, %	
	2019, тис. грн	2020, тис. грн	2021, тис. грн	2019	2020	2021	2020/ 2019р.	2021/ 2020р.
				р.	р.	р.		
Необоротні активи								
Нематеріальні активи:	1049	1026	1616	0,17	0,15	0,25	-0,02	0,09
Основні засоби	84989	141486	144072	14,10	21,01	21,90	6,90	0,90
Інвестиційна нерухомість	108522	82138	77651	18,01	12,19	11,81	-5,82	-0,39
Відстрочені аквізиційні витрати	38830	37920	31033	6,44	5,63	4,72	-0,81	-0,91
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	145939	147325	133405	24,22	21,87	20,28	-2,35	-1,59
Усього необоротних активів	379329	409895	387777	62,95	60,86	58,95	-2,10	-1,90
Оборотні активи								
Запаси	2083	1623	1413	0,35	0,24	0,21	-0,10	-0,03
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	10656	6293	12061	1,77	0,93	1,83	-0,83	0,90
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	27	44	64	0,00	0,01	0,01	0,00	0,00
Дебіторська заборгованість з нарахованих доходів	4406	3442	2494	0,73	0,51	0,38	-0,22	-0,13
Інша поточна дебіторська заборгованість	3865	4840	13917	0,64	0,72	2,12	0,08	1,40
Поточні фінансові інвестиції	3507			0,58	0,00	0,00	-0,58	0,00
Гроші та їх еквіваленти:	165585	215828	228404	27,48	32,04	34,72	4,56	2,68
Готівка				0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Рахунки в банках	165585	215828	228404	27,48	32,04	34,72	4,56	2,68
Частка перестраховика у страхових резервах	4280	2780	7433	0,71	0,41	1,13	-0,30	0,72
Усього оборотні активи	194409	234850	265786	32,26	34,87	40,41	2,60	5,54
Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	28813	28813	4205	4,78	4,28	0,64	-0,50	-3,64
Усього активи	602551	673558	657768	100	100	100	0,00	0,00

Джерело : побудовано та пороховано за даними [46,47,48]

На основі проведеного аналізу фінансової звітності відмітимо, що у 2019 році найбільшу питому вагу у структурі активів ПрАТ «Українська пожежно-

страхова компанія» займали грошові кошти та їх еквіваленти, питома вага яких склала 27,48 %. Також досить значною, а саме 24,22 % була питома вага залишків коштів у централізованих страхових резервних фондах. Частка інвестиційної нерухомості страхової компанії склала 18,01 %. Питома вага основних засобів страховика складала 14,1 %. Частка відстрочених аквізиційних витрат становила 6,44 %. Інші статті активу балансу ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» займали не значну питому вагу та не мали значного впливу на загальну структуру активів страховика.

У 2020 році найбільшу питому вагу у структурі активів страхової компанії займали грошові кошти та їх еквіваленти, питома вага яких склала 32,04 %, що на 4,56 в.п. більше, ніж у минулому році. Також досить значною у структурі активів залишилася частка залишків коштів у централізованих страхових резервних фондах, яка у 2020 році в порівнянні з 2019 роком зменшилася на 2,35 в.п. і склала 21,87 %. Питома вага основних засобів страховика зросла на 6,9 в.п. і склала 21,01 %. Частка інвестиційної нерухомості ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у порівнянні з 2019 роком зменшилася на 5,82 в.п. і склала 12,19 %. Питома вага відстрочених аквізиційних витрат у порівнянні з аналогічним періодом минулого року зменшилися на 0,81 в.п. і склала 5,63 %. Інші статті активу балансу ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» займали не значну питому вагу та не мали значного впливу на загальну структуру активів страховика.

У 2021 році найбільшу питому вагу у структурі активів страхової компанії займали грошові кошти та їх еквіваленти, питома вага яких склала 34,72 %, що на 2,68 в.п. більше, ніж у минулому році. Також досить значною у структурі активів залишилася частка залишків коштів у централізованих страхових резервних фондах, яка у 2021 році в порівнянні з 2020 роком зменшилася на 1,59 в.п. і склала 20,28 %. Питома вага основних засобів страховика, в порівнянні з 2020 роком зросла на 0,9 в.п. і склала 21,09 %. Частка інвестиційної нерухомості ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у порівнянні з 2019 роком зменшилася на 0,39 в.п. і склала 11,81 %.

Питома вага відстрочених аквізиційних витрат у порівнянні з аналогічним періодом минулого року зменшилися на 0,91 в.п. і склали 4,72 %. Інші статті активу балансу ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» займали не значну питому вагу та не мали значного впливу на загальну структуру активів страховика.

Структура активів ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» за 2019–2021 роки наведена на рисунку 2.5

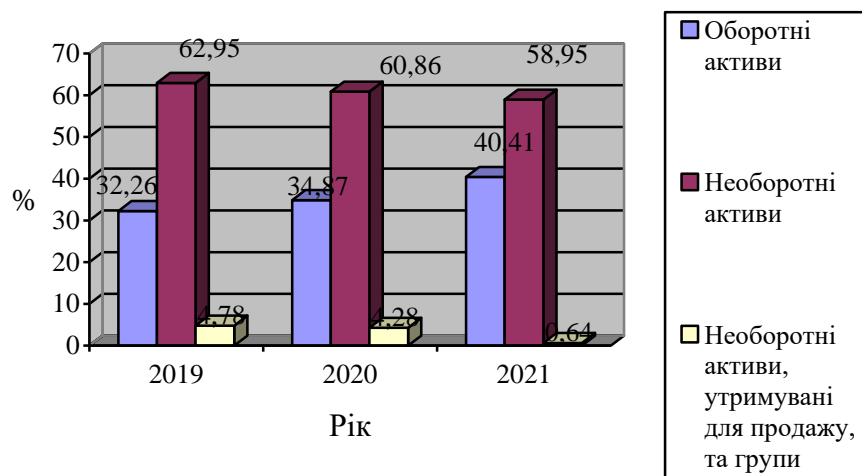

Рисунок 2.5 – Структура активів ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019–2021 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.5

На основі проведеного аналізу відмітимо, що у структурі активів страхової компанії переважають необоротні активи, питома вага яких у 2019 році склали 62,95 %, у 2020 році їх частка склали 60,86 %, що на 2,1 в.п менше, ніж у 2019 році, а у 2021 році їх частка склали 58,95 %, що на 1,9 в.п менше, ніж у 2020 році. Оборотні активи ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» протягом аналізованого періоду мали тенденцію до зростання. У 2021 році частка оборотних активів склали 40,41 %. У структурі активів страховика протягом аналізованого періоду, окрім необоротних та оборотних активів є необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття, частка яких коливається в межах 5 %.

Визначивши структуру активів страхової компанії проаналізуємо обсяг та динаміку активів ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6 – Динаміка активу балансу ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках

Показник	Роки, тис. грн			Абсолютне відхилення(+,-), тис. грн		Відносне відхилення, %	
	2019	2020	2021	2020 / 2019	2021 / 2020	2020 / 2019	2021 / 2020
Необоротні активи							
Нематеріальні активи:	1049	1026	1616	-23	590	-2,19	57,50
Основні засоби	84989	141486	144072	56497	2586	66,48	1,83
Інвестиційна нерухомість	108522	82138	77651	-26384	-4487	-24,31	-5,46
Відстрочені аквізиційні витрати	38830	37920	31033	-910	-6887	-2,34	-18,16
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	145939	147325	133405	1386	-13920	0,95	-9,45
Усього необоротних активів	379329	409895	387777	30566	-22118	8,06	-5,40
Оборотні активи							
Запаси	2083	1623	1413	-460	-210	-22,08	-12,94
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	10656	6293	12061	-4363	5768	-40,94	91,66
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	27	44	64	17	20	62,96	45,45
Дебіторська заборгованість з нарахованих доходів	4406	3442	2494	-964	-948	-21,88	-27,54
Інша поточна дебіторська заборгованість	3865	4840	13917	975	9077	25,23	187,54
Поточні фінансові інвестиції	3507			-3507	0	-100,00	-
Гроші та їх еквіваленти:	165585	215828	228404	50243	12576	30,34	5,83
Готівка							
Рахунки в банках	165585	215828	228404	50243	12576	30,34	5,83
Частка перестраховика у страхових резервах	4280	2780	7433	-1500	4653	-35,05	167,37
Усього оборотні активи	194409	234850	265786	40441	30936	20,80	13,17
Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	28813	28813	4205	0	-24608	0,00	-85,41
Усього активи	602551	673558	657768	71007	-15790	11,78	-2,34

Джерело : побудовано та пороховано за даними [46,47,48]

На основі проведених розрахунків відмітимо, що у 2019 році в обсяг нематеріальних активів склав 1049 тис. грн, у 2020 році в порівнянні з 2019 році їх обсяг зменшився на 2,19 % і склав 1026 тис. грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком їх обсяг зріс на 57,5 % і склав 1616 тис. грн.

Основні засоби ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019 році становили 84989 тис. грн, у 2020 році в порівнянні з 2019 роком їх обсяг зріс на 66,48 % і склав 141486 тис. грн. У 2021 році в порівнянні з 2020 роком основні засоби зросли на 1,83 % і склали 144072 тис. грн.

Інвестиційна нерухомість страхової компанії у 2019 році становила 108522 тис. грн. Протягом 2020-2021 року її обсяг зменшувався. Так, у 2020 році в порівнянні з 2019 роком її обсяг зменшився на 24,31 % і склав 82138 тис. грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком її обсяг зменшився на 5,46 % і склав 77651 тис. грн.

Відстрочені аквізиційні витрати страховика у 2019 році становили 38830 тис. грн. Протягом 2020-2021 року її обсяг зменшувався. Зокрема, у 2020 році в порівнянні з 2019 роком їх зменшився на 2,34 % і склав 37920 тис. грн. У 2021 році в порівнянні з 2020 роком їх обсяг зменшився на 18,16 % і склав 31033 тис. грн.

Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах у 2019 році складав 145939 тис. грн. У 2020 році в порівнянні з аналогічним періодом минулого року їх обсяг зріс на 0,95 % і склав 147325 тис. грн. А у 2021 році в порівнянні з 2020 роком він зменшився на 9,5 % і склав 133405 тис. грн.

Загальний обсяг необоротних активів у 2019 році становив 379329 тис. грн. У 2020 році їх обсяг у порівнянні із 2019 роком зріс на 8,06 % і склав 409895 тис. грн. У 2021 році обсяг необоротних активів ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» в порівнянні з 2020 роком зменшився на 5,4 % і склав 387777 тис. грн (рисунок 2.6).

Запаси страхової компанії у 2020 році в порівнянні з 2019 роком зменшилися на 22,08 % і склали 1623 тис. грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком її обсяг зменшився на 12,94 % і склали 1413 тис. грн.

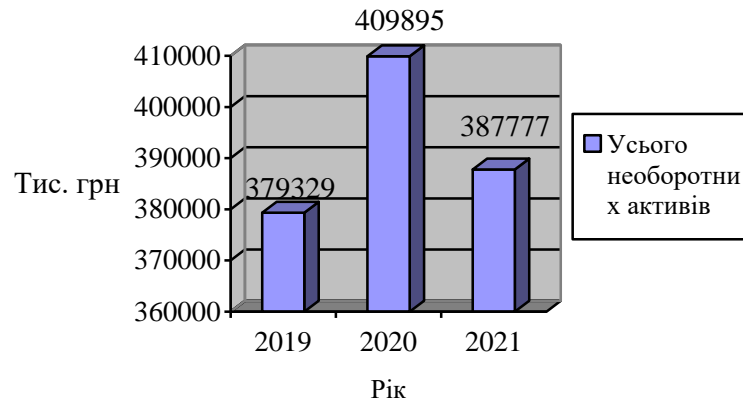

Рисунок 2.6 – Динаміка необоротних активів ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.6

Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги страхової компанії у 2020 році в порівнянні з 2019 роком зменшилися на 40,94 % і склали 6293 тис. грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком її обсяг зріс на 91,66 % і склав 12061 тис. грн. Гроші та їх еквіваленти у 2019 році становив 165585 тис. грн. У 2020 році їх обсяг у порівнянні із 2019 роком зріс на 30,34 % і склав 215828 тис. грн. У 2021 році обсяг грошових коштів ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» в порівнянні з 2020 роком зріс на 5,83 % і склав 228404 тис. грн (рисунок 2.7).

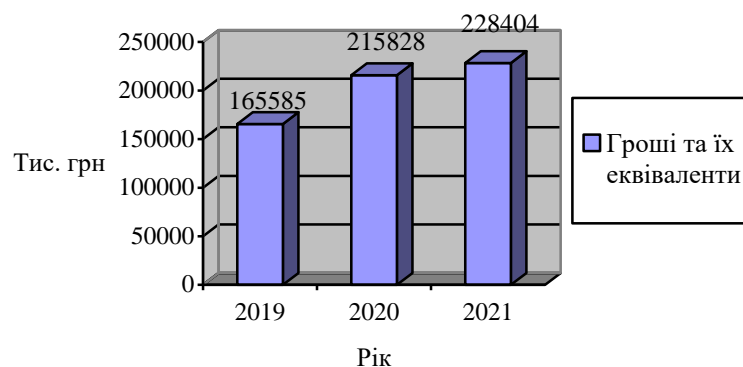

Рисунок 2.7 – Динаміка грошових коштів та їх еквівалентів ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.6

Грошові кошти страхової компанії в повному обсязі знаходяться на рахунках у банку.

Частка перестраховика у страхових резервах у 2020 році в порівнянні з 2019 роком зменшилися на 35,05 % і склали 2780 тис. грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком її обсяг зріс на 167,37 % і склав 7433 тис. грн.

Оборотні активи ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019 році становили 194409 тис. грн. У 2020 році їх обсяг у порівнянні із 2019 роком зріс на 20,8 % або на 40441 тис. грн і склав 234850 тис. грн. У 2021 році обсяг оборотних активів страхової компанії в порівнянні з 2020 роком зріс на 13,17 % або на 30936 тис. грн і склав 265786 тис. грн (рисунк 2.8).

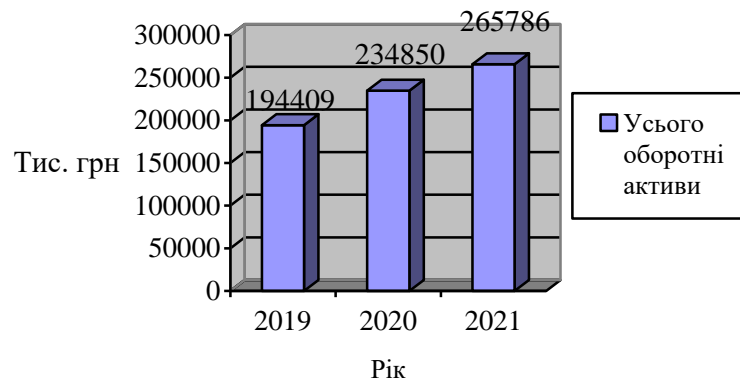

Рисунок 2.8 – Динаміка оборотних активів ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках

Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття у 2019 і 2020 роках залишалися на рівні 28813 тис. грн. У 2021 році їх обсяг у порівнянні з аналогічним періодом минулого року суттєво зменшився, а саме на 8541 % або на 24608 тис. грн і склав 4205 тис. грн.

Загальний обсяг активів ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019 році становив 602551 тис. грн. У 2020 році їх обсяг у порівнянні із 2019 роком зріс на 11,78 % або на 71007 тис. грн і склав 673558 тис. грн. У 2021 році обсяг активів страхової компанії в порівнянні з 2020 роком зменшився на 2,34 % або на 15790 тис. грн і склав 657768 тис. грн

Проаналізуємо структуру капіталу ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7 – Структура пасиву балансу ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках

Стаття	Роки, тис. грн			Частка в структурі,%			Відхилення, %	
	2019	2020	2021	2019р.	2020р.	2021р.	2020/ 2019 р.	2021/ 2020 р.
Статутний капітал	100000	100000	100000	16,60	14,85	15,20	-1,75	0,36
Капітал у дооцінках	22663	57370	65737	3,76	8,52	9,99	4,76	1,48
Резервний капітал	12844	12844	12844	2,13	1,91	1,95	-0,22	0,05
Нерозподілений прибуток	37510	37653	37617	6,23	5,59	5,72	-0,64	0,13
Інші резерви		71	3515	0,00	0,01	0,53	0,01	0,52
Усього власний капітал	173017	207920	219713	28,71	30,87	33,40	2,15	2,53
Відстрочені податкові зобов'язання		7619	10144	0,00	1,13	1,54	1,13	0,41
Інші довгострокові зобов'язання	24871	23291	21366	4,13	3,46	3,25	-0,67	-0,21
Страхові резерви	364182	388933	363876	60,44	57,74	55,32	-2,70	-2,42
Усього довгострокових зобов'язань і забезпечень	389053	419843	395386	64,57	62,33	60,11	-2,24	-2,22
Поточна кредиторська заборгованість:								
а довгостроковими зобов'язаннями	1295	1579	1926	0,21	0,23	0,29	0,02	0,06
за товари, роботи, послуги	8006	8173	1716	1,33	1,21	0,26	-0,12	-0,95
з бюджетом	5701	5541	6268	0,95	0,82	0,95	-0,12	0,13
зі страхування	442	248	258	0,07	0,04	0,04	-0,04	0,00
з оплати праці	1878	2073	1716	0,31	0,31	0,26	0,00	-0,05
за виданими авансами	162	162	385	0,03	0,02	0,06	0,00	0,03
за страховою діяльністю	19514	24585	27102	3,24	3,65	4,12	0,41	0,47
Поточні забезпечення	3045	2876	2491	0,51	0,43	0,38	-0,08	-0,05
Інші поточні зобов'язання	438	561	789	0,07	0,08	0,12	0,01	0,04
Усього поточних зобов'язань	40481	45795	42669	6,72	6,80	6,49	0,08	-0,31
Баланс	602551	673558	657768	100,00	100	100	0	0

Джерело : побудовано та пороховано за даними [46,47,48]

На основі вивчення фінансової звітності страхової компанії відмітимо, що у структурі капіталу у 2019 році найбільшу питому вагу займали страхові резерви, частка яких складала 60,44 %. Також значною була питома вага статутного капіталу, яка складала 16,6 %. Частка капіталу у дооцінках становила 3,76 %. Питома вага нерозподіленого прибутку складала 6,23 %. Інші довгострокові зобов'язання становили 4,13 %. Інші статті пасиву балансу не займали значної питомої ваги та не здійснювали суттєвого впливу на структуру капіталу страховика. В цілому, у структурі капіталу страховика переважають позикові кошти, а саме довгострокові зобов'язання і забезпечення, питома вага яких складала 64,57 %. Частка власного капіталу становила 28,71 %, а поточних зобов'язань – 6,72 %.

У 2020 році найбільшу питому вагу у структурі капіталу ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» займають страхові резерви, частка яких у порівнянні з 2019 роком зменшилася на 2,7 в.п. і складала 57,74 %. Також значною була питома вага статутного капіталу, яка у порівнянні з аналогічним періодом минулого року зменшилася на 1,75 в.п. і складала 14,85 %. Частка капіталу у дооцінках, у 2020 році в порівнянні з 2019 роком зросла на 4,76 в.п і становила 8,52 %. Питома вага нерозподіленого прибутку у 2020 році в порівнянні з 2019 роком зменшилася на 0,64 в.п і складала 5,59 %. Інші статті пасиву балансу не займали значної питомої ваги та не здійснювали суттєвого впливу на структуру капіталу страховика. В цілому, у структурі капіталу страховика переважають позикові кошти, а саме довгострокові зобов'язання і забезпечення, питома вага яких у 2020 році складала 62,33 %, що на 2,24 в.п. менше, ніж у 2019 році. Частка власного капіталу ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» становила 30,87 %, що на 2,15 в.п. більше, ніж у 2019 році. Питома вага поточних зобов'язань страховика у 2020 році складала 6,8 %, що на 0,08 в.п. більше, ніж у минулому році.

У 2021 році найбільшу питому вагу у структурі капіталу ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» займають страхові резерви, частка яких у порівнянні з 2020 роком зменшилася на 2,42 в.п. і складала 55,32 %. Також

значною була питома вага статутного капіталу, яка у порівнянні з аналогічним періодом минулого року зросла на 0,36 в.п. і склала 15,2 %. Частка капіталу у дооцінках ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2021 році в порівнянні з 2020 роком зросла на 1,49 в.п і становила 9,99 %. Питома вага нерозподіленого прибутку у 2021 році в порівнянні з 2020 роком зросла на 0,13 в.п і склала 5,72 %. Інші статті пасиву балансу не займали значної питомої ваги та не здійснювали суттєвого впливу на структуру капіталу страхової компанії. В цілому, у структурі капіталу ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2021 році переважають позикові кошти, а саме довгострокові зобов'язання і забезпечення, питома вага яких склала 60,11 %, що на 2,22 в.п. менше, ніж у аналогічному періоді минулого року. Частка власного капіталу страхової компанії становила 33,4 %, що на 2,53 в.п. більше, ніж у 2020 році. Питома вага поточних зобов'язань страховика у 2021 році складала 6,49 %, що на 0,31 в.п. менше, ніж у минулому році.

Структура капіталу ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках наведена на рисунку 2.9

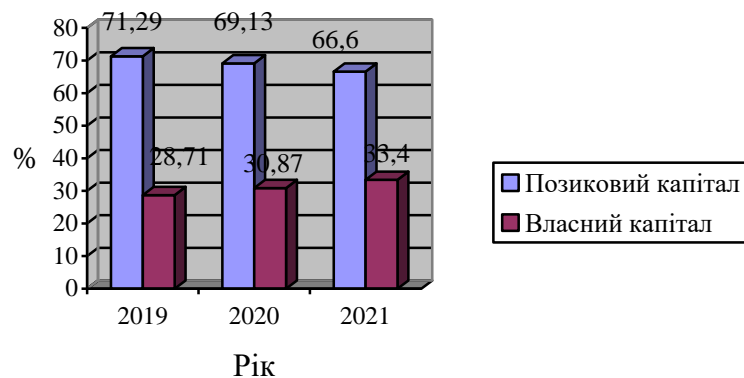

Рисунок 2.9 – Структура капіталу ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.7

Проаналізуємо обсяг та структуру пасивів ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках (таблиця 2.8)

Таблиця 2.8 – Динаміка пасиву балансу ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках

Показник	Роки, тис. грн			Абсолютне відхилення(+,-), тис. грн		Відносне відхилення, %	
	2019	2020	2021	2020 / 2019	2021 / 2020	2020 / 2019	2021 / 2020
Статутний капітал	100000	100000	100000	0	0	0,00	0,00
Капітал у дооцінках	22663	57370	65737	34707	8367	153,14	14,58
Резервний капітал	12844	12844	12844	0	0	0	0
Нерозподілений прибуток	37510	37653	37617	143	-36	0,38	-0,10
Інші резерви		71	3515	71	3444	-	4850,70
Усього власний капітал	173017	207920	219713	34903	11793	20,17	5,67
Відстрочені податкові зобов'язання		7619	10144	7619	2525	-	33,14
Інші довгострокові зобов'язання	24871	23291	21366	-1580	-1925	-6,35	-8,26
Страхові резерви	364182	388933	363876	24751	-25057	6,80	-6,44
Усього довгострокових зобов'язань і забезпечень	389053	419843	395386	30790	-24457	7,91	-5,83
Поточна кредиторська заборгованість:							
а довгостроковими зобов'язаннями	1295	1579	1926	284	347	21,93	21,98
за товари, роботи, послуги	8006	8173	1716	167	-6457	2,09	-79,00
з бюджетом	5701	5541	6268	-160	727	-2,81	13,12
зі страхування	442	248	258	-194	10	-43,89	4,03
з оплати праці	1878	2073	1716	195	-357	10,38	-17,22
за виданими авансами	162	162	385	0	223	0,00	137,65
за страховою діяльністю	19514	24585	27102	5071	2517	25,99	10,24
Поточні забезпечення	3045	2876	2491	-169	-385	-5,55	-13,39
Інші поточні зобов'язання	438	561	789	123	228	28,08	40,64
Усього поточних зобов'язань	40481	45795	42669	5314	-3126	13,13	-6,83
Баланс	602551	673558	657768	71007	-15790	11,78	-2,34

Джерело : побудовано та пораховано за даними [46,47,48]

На основі даних таблиці 2.8 відмітимо, що статутний капітал ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» протягом аналізованого періоду не змінювався і був на рівні 100000 тис. грн.

Капітал у дооцінках страхової компанії у 2020 році в порівнянні з 2019 роком зріс на 153,14 % або на 34707 тис. грн і склав 57370 тис. грн, а у 2021 році його обсяг зріс на 14,58 % або на 8367 тис. грн і склав 65737 тис. грн.

Резервний капітал ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» протягом аналізованого періоду не змінювався і був на рівні 12844 тис. грн.

Нерозподілений прибуток страхової компанії у 2020 році в порівнянні з 2019 роком зріс на 0,38 % або на 143 тис. грн і склав 37653 тис. грн, а у 2021 році його обсяг зменшився на 0,1 % або на 36 тис. грн і склав 37617 тис. грн.

У структурі власного капіталу ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019 році не було статті інші резерви, а у 2021 році обсяг інших резервів страховика зріс у порівнянні з 200 роком на 4850,7 % або на 3444 тис. грн і склав 3515 тис. грн.

Загальний обсяг власного капіталу страхової компанії у 2020 році в порівнянні з 2019 роком зріс на 20,17 % або на 34903 тис. грн, що було спричинено в першу чергу знаним зростанням капіталу у дооцінках та формування страховою компанією інших резервів. У 2021 році його обсяг у порівнянні з 2020 роком зріс на 5,67 % або на 11793 тис. грн і склав 219713 тис. грн, що було спричинено значним зростанням обсягу інших резервів (рисунок 2.10).

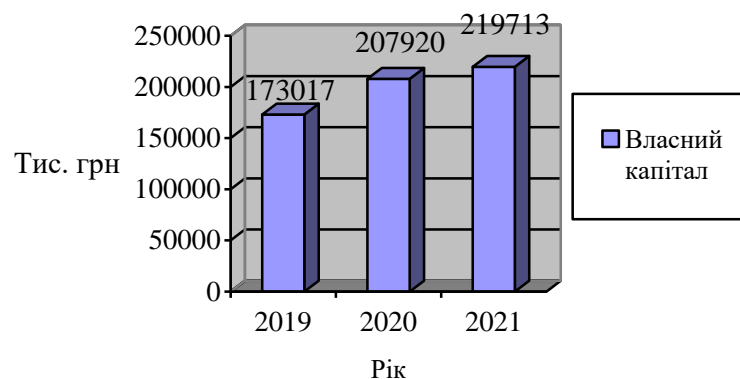

Рисунок 2.10 – Динаміка власного капіталу ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.8

Відстрочені податкові зобов'язання у 2021 році в порівнянні з 2020 роком зросли на 33,14 % або на 2525 тис. грн і склали 10144 тис. грн. У 2020 році обсяг відстрочених податкових активів страхової компанії становив 7619 тис. грн. У 2019 році такої статі пасиву балансу не було.

Інші довгострокові зобов'язання ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2020 році в порівнянні з 2019 роком зменшилися на 6,35 % або на 1580 тис. грн і склали 23291 тис. грн. У 2021 році в порівнянні з 2020 роком обсяг інших довгострокових зобов'язань зменшився на 8,26 % або на 1925 тис. грн і склав 21366 тис. грн.

Страхові резерви ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2020 році в порівнянні з 2019 роком зросли на 6,8 % або на 24751 тис. грн і склали 388933 тис. грн. У 2021 році в порівнянні з 2020 роком обсяг страхових резервів зменшився на 6,44 % або на 25057 тис. грн і склав 363876 тис. грн (рисунок 2.11).

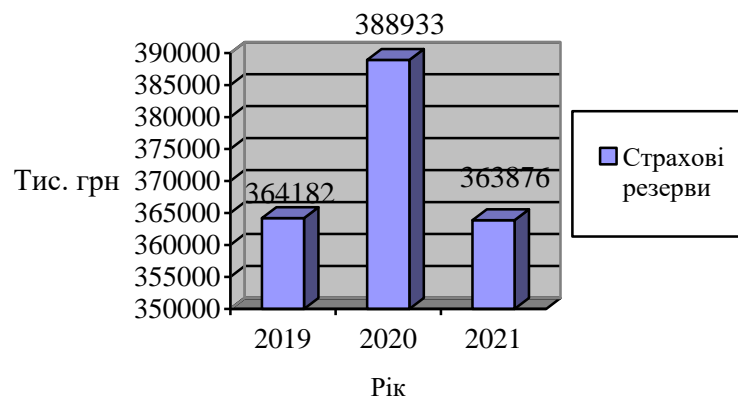

Рисунок 2.11 – Динаміка страхових резервів ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.8

Загальний обсяг довгострокових зобов'язань і забезпечень страхової компанії у 2019 році склав 389053 тис. грн. У 2020 році в порівнянні з аналогічним періодом минулого року їх обсяг зріс на 7,91 % або на 30790 тис.

грн і склав 419843 тис. грн. У 2021 році загальний обсяг довгострокових зобов'язань і забезпечень страхової компанії зменшився на 5,83 % або на 24457 тис. грн, що було спричинено зменшенням обсягу страхових резервів (рисунок 2.12).

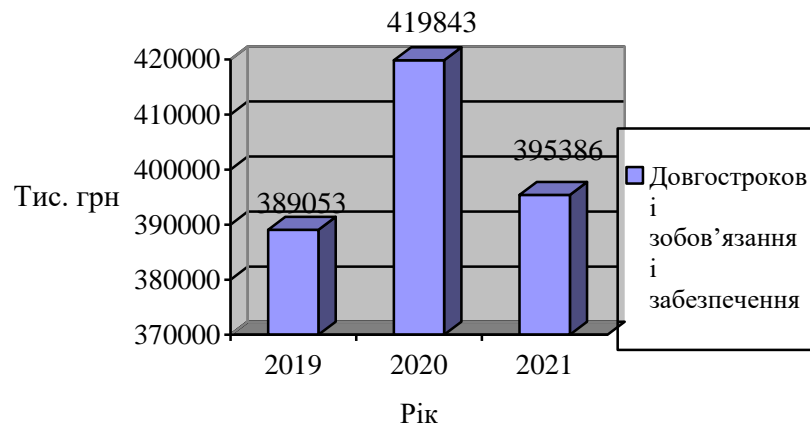

Рисунок 2.12 – Динаміка довгострокових зобов'язань і забезпечень ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.8

Поточна кредиторська заборгованість страхової компанії за довгостроковими зобов'язаннями у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зросла на 21,93 % і склала 1579 тис. грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком вона зросла на 21,98 % і склала 1926 тис. грн.

Поточна кредиторська заборгованість страхової компанії за товари, роботи, послуги у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зросла на 2,09 % і склала 8173 тис. грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком її обсяг зменшився на 79 % і склав 1716 тис. грн.

Поточна кредиторська заборгованість страхової компанії за розрахунками з бюджетом у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зменшилася на 2,81 % і склала 5541 тис. грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком її обсяг зріс на 13% і склав 6268 тис. грн.

Поточна кредиторська заборгованість страхової компанії зі страхування у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зменшилася на 43,89 % і склала 248 тис.

грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком її обсяг зріс на 4,03 % і склав 258 тис. грн.

Поточна кредиторська заборгованість страхової компанії з оплати праці у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зросла на 10,38 % і склала 2073 тис. грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком її обсяг зменшився на 17,22 % і склав 1716 тис. грн.

Поточна кредиторська заборгованість страхової компанії за страховою діяльністю у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зросла на 25,99 % або на 5071 тис. грн і склала 2073 тис. грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком її обсяг зріс на 10,24 % або на 2517 тис. грн і склав 27102 тис. грн (рисунок 2.13).

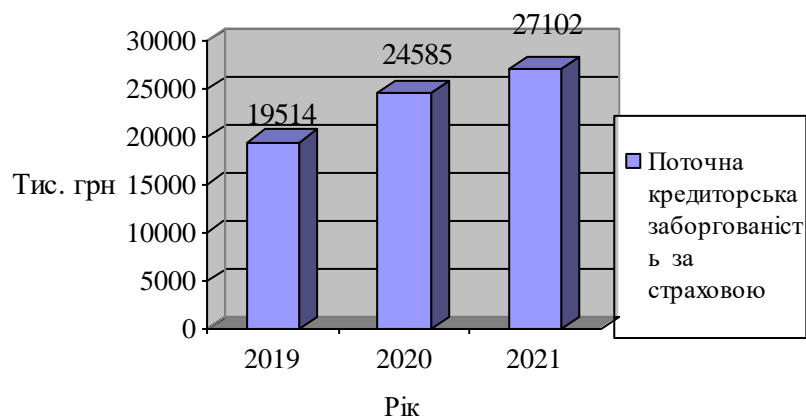

Рисунок 2.13 – Динаміка поточної кредиторської заборгованість за страховою діяльністю ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.8

Поточні забезпечення ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019 році склали 3045 тис. грн. У 2020 році в порівнянні з 2019 роком їх обсяг зменшився на 5,55 % або на 169 тис. грн і склав 2876 тис. грн. У 2021 році в порівнянні з аналогічним періодом минулого року поточні забезпечення страхової компанії зменшилися на 13,39 % або на 385 тис. грн і склали 2491 тис. грн.

Інші поточні зобов'язання ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019 році склали 438 тис. грн. У 2020 році в порівнянні з 2019 роком їх обсяг зріс на 28,05 % або на 123 тис. грн і склав 561 тис. грн. У 2021 році в порівнянні з аналогічним періодом минулого року інші поточні зобов'язання страхової компанії зросли на 40,64 % або на 228 тис. грн і склали 789 тис. грн.

В цілому, поточні зобов'язання ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019 році склали 40481 тис. грн. У 2020 році в порівнянні з 2019 роком їх обсяг зріс на 13,13 % або на 5314 тис. грн і склав 45795 тис. грн. У 2021 році в порівнянні з аналогічним періодом минулого року поточні зобов'язання страхової компанії зменшилися на 6,83 % або на 3126 тис. грн і склали 42669 тис. грн (рисунок 2.14).

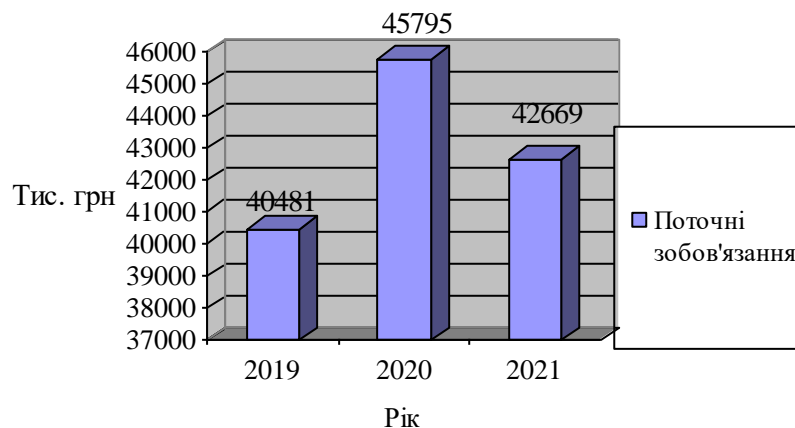

Рисунок 2.13 – Динаміка поточних зобов'язань ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках

Джерело: побудовано за даними таблиці 2.8

Таким чином, на основі проведених розрахунків відмітимо, що ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» є одним з лідерів на ринку страхових послуг. Страхова компанія посідає у 2020 році 11 місце в рейтингу страхових компаній за версією FORINSURER за обсягом валових виплат та чистих

страхових премій, 12 місце за обсягом страхових резервів, 15 місце за валовими преміями.

ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» активно працює над збільшенням клієнтської бази. Так у 2020 році страховою компанією було укладено 1455145 договори, а у 2021 році кількість укладених договорів становила 1336762.

Страхова компанія сформувала статутний капітал в сумі 100000 тис. грн, має значний обсяг страхових резервів, а саме 363386 тис. грн, з 2020 року формує інші резерви страховика, які у 2021 році склали 3515 тис. грн, що дозволяє брати на себе значні ризики та зміцнювати запас фінансової стійкості та платоспроможності.

3 Напрями удосконалення управління аграрним страхуванням на прикладі ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія»

Сільське господарство має значні перспективи розвитку, є рушійною силою вітчизняної економіки та інструментом підтримки належного рівня продовольчої безпеки країни. Проте, в сучасних умовах господарювання, результати діяльності аграрних підприємства залежать не лише від ринкової кон'юнктури, економічних факторів, техніко-технологічних факторів, політичної ситуації, нормативно-законодавчої бази, але й суттєво залежать від погодно-кліматичними умов. Зниження рівня врожайності, пошкодження або загибель посівів спричиняють недоотримання прибутків та призводять до значних фінансових втрат суб'єктів господарювання, унеможливають виконання зобов'язань перед контрагентами.

ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» працює на ринку страхування сільськогосподарських ризиків близько 10 років. Страхова компанія розробила ряд програм страхування, які враховують особливості сільськогосподарських виробників та забезпечують їх комплексний захист.

Страхувальниками можуть виступати виробники сільськогосподарської продукції, які вирощують озимі та ярові культури та володіють земельними ділянками на правах власності або повного господарського відання, оперативного управління чи користування.

ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» є акредитованою в ПАТ «Аграрний Фонд» та здійснює перестраховання аграрних ризиків у перестраховика-нерезидента з високим рейтингом надійності.

В залежності від потреб сільгоспвиробників страхова компанія пропонує наступні страхові програми:

– програма комплексного страхування посівів сільськогосподарських культур на період перезимівлі;

- комплексне страхування майбутнього врожаю сільськогосподарських культур;
- страхування майбутнього врожаю сільськогосподарських культур від граду та вогню [25].

Окрім зазначених програм страхова компанія пропонує страхування сільськогосподарських культур на повний аграрний цикл. Перелік ризиків регламентується договором страхування та може бути змінений за згодою сторін.

Розмір страхового тарифу за кожною програмою розраховується індивідуально та залежить від культури, що береться на страхування, регіону розташування посівних площ, розміру франшизи, видів ризику, які передбачені договором, площею посівів, тощо.

Проаналізуємо основні показники аграрного страхування ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1 – Динаміка основних показників аграрного страхування ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках

Показник	Роки			Абсолютне відхилення(+,-)		Відносне відхилення, %	
	2019	2020	2021	2020 / 2019	2021 / 2020	2020 / 2019	2021 / 2020
Страхові премії тис. грн	3312	5561	8236	2249	2675	67,90	48,10
Страхові виплати тис. грн	1312	3544	5136	2232	1592	170,12	44,92
Кількість укладених договорів, шт	78	82	92	4	10	5,13	12,20
Застрахована площа, га	6123,42	8243,2	10698,5	2119,78	2455,3	34,62	29,79

Джерело : побудовано та пораховано за даними [46,47,48]

На основі проведеного дослідження відмітимо, що ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» посідала 8 місце в рейтингу страхових компаній за версією FORINSURER на ринку аграрного страхування у 2020 році.

У 2019 році обсяг страхових премій за аграрним страхуванням склав 3312 тис. грн. У 2020 році даний показник у порівнянні з 2019 роком зріс на 67,9 %

або на 2249 тис. грн і склав 5561 тис. грн. У 2021 році страхові премії за аграрним страхуванням склали 8236 тис. грн, що на 48,1 % або на 2675 тис. грн більше, ніж у 2020 році (рисунок 3.1).

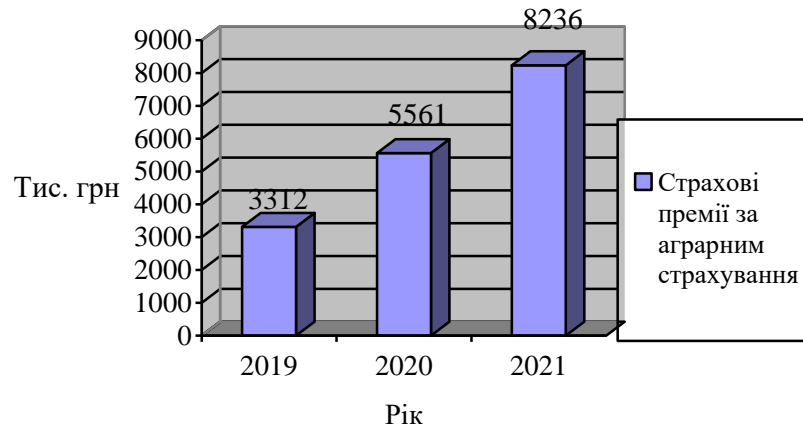

Рисунок 3.1 – Динаміка страхових премій за аграрним страхуванням ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках
Джерело: побудовано за даними таблиці 3.1

Динаміка страхових виплат за аграрним страхуванням ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках наведена на рисунку 3.2

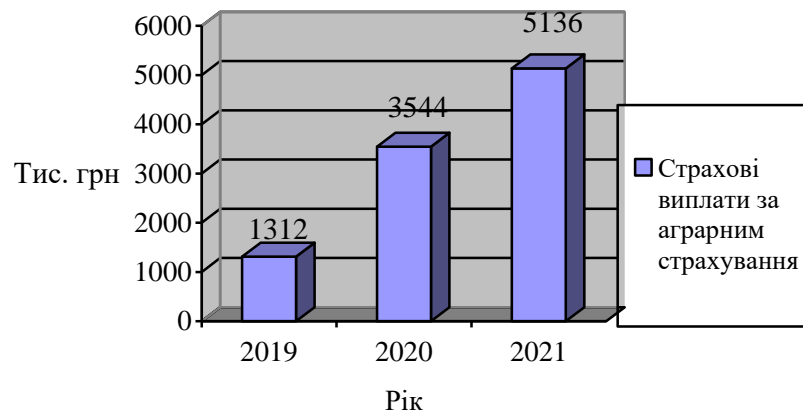

Рисунок 3.2 – Динаміка страхових виплат за аграрним страхуванням ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках
Джерело: побудовано за даними таблиці 3.1

Як свідчать результати аналізу, обсяг страхових виплат за аграрним страхуванням ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019 році склав 1312 тис. грн. У 2020 році даний показник зріс на 170,12 % або на 2232 тис. грн, у порівнянні з 2019 роком і склав 3544 тис. грн. У 2021 році обсяг страхових виплат за аграрним страхуванням становив 5136 тис. грн, що на 44,92 % або на 1592 тис. грн більше, ніж у 2020 році.

У 2019 році страхова компанія уклала 78 договори аграрного страхування. У 2020 році їх кількість зросла на 5,13 % або на 4 договори і склала 82 договори. У 2021 році страхова компанія уклала 92 договори, що на 12,2 % або на 10 шт більше, ніж у 2020 році (рисунок 3.3).

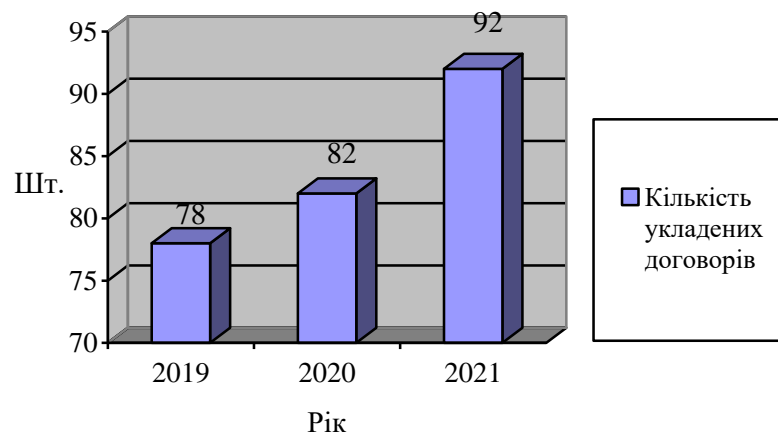

Рисунок 3.3 – Динаміка укладених договорів за аграрним страхуванням ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках
Джерело: побудовано за даними таблиці 3.1

Застрахована площа сільськогосподарських угідь страховою компанією у 2019 році склала 6123,42 га. У 2020 році площа застрахованих угідь у порівнянні з 2019 роком зросла на 34,62 % або на 2119,78 га і склала 8243,2 га. У 2021 році даних показник, у порівнянні з аналогічним періодом минулого року зріс на 29,79 % або на 2455,3 га і склав 10698,5 га.

Не зважаючи на зростання основних показників аграрного страхування ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» протягом аналізованого

періоду страховій компанії необхідно переглянути стратегію управління аграрним страхуванням з метою подальшої диверсифікації страхових продуктів, залучення ширшого кола страхувальників та зміцнення власних ринкових позицій у цій галузі.

Диверсифікація страхових продуктів дозволить ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» швидко реагувати на існуючі та потенційні ризики, які виникають в процесі господарської діяльності сільгоспвиробників. Також страховій компанії доцільно розробити страхові продукти, які дозволяють страхувати ризики пов'язані з іншими напрямками сільського господарства, а не лише надавати послуги зі страхування посівів сільськогосподарських культур. Так йдеться про необхідність звернути увагу керівництва ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» на інші види майнового страхування, страхування відповідальності та особистого страхування в аграрному секторі, до прикладу: страхування ризиків у тваринництві, страхування багаторічних насаджень, страхування на основі погодних індексів, страхування сільськогосподарського інвентарю, устаткування, обладнання, страхування на основі регіонального індексу зеленої маси пасовищ, страхування відповідальності сільськогосподарських виробників за забруднення довкілля, особисте страхування підприємців, тощо. У процес страхування аграрних ризиків необхідно інтегрувати механізми регулярного перегляду наявних страхових продуктів та програм страхування з метою визначення сфер, які становлять найбільший інтерес для страхової компанії.

Сучасні умови ведення бізнесу в галузі страхування сільськогосподарських товаровиробників вимагають від страхових компаній прийняття оперативних управлінських рішень та застосування різноманітних фінансових інструментів націлених на підвищення рівня їх ділової активності. Ми вважаємо, що ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» в процесі розробки нових страхових продуктів доцільно використовувати такий сучасний фінансовий інструмент як аутсорсинг. Сільськогосподарське страхування потребує значних адміністративних витрат як для оцінки рівня ризику, що

приймається на страхування так і для визначення розміру збитків у разі настання страхового випадку. Передача на аутсорсинг частини бізнес-процесів в аграрному страхуванні дозволить ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» ефективно протистояти ризикам, які виникають в сільському господарстві та підвищить рівень фінансової стійкості й безпечності у процесі надання нових страхових продуктів. Бізнес-процеси, які можна передати на аутсорсинг без втрати контролю над страховою послугою наведено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Бізнес-процеси, які ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» доцільно передати на аутсорсинг в процесі розробки та реалізації аграрних страхових продуктів

Бізнес-процеси, які можна передати на аутсорсинг	Деталізація бізнес-процесів
Ідентифікація та оцінка сільськогосподарських ризиків, здійснення їх андеррайтингу з метою забезпечення страхового покриття	Визначення рівня доходів для цілей страхування виходячи з оцінки ймовірності настання сільськогосподарських ризиків
	Обґрунтування розміру ціни одиниці продукції для визначення ліміту відповідальності (страхова сума) страхової компанії
Конкретизація умов прийому об'єктів на страхування	Здійснення передстрахового огляду
	Здійснення огляду застрахованих площ з використанням необхідного обладнання
Визначення рівня збитків у разі настання страхових випадків	Рекомендації страховику щодо виплати сум страхового відшкодування
	Урегулювання збитків у разі настання страхової події

Джерело: побудовано автором з використанням джерел [2,7,36]

Вітчизняні страхові компанії функціонують на ринку аграрного страхування протягом останніх років в умовах значної кількості викликів, що вимагають від страховиків ефективного розробки сучасних механізмів страхового менеджменту та постійного їх удосконалення [44, с. 99].

У страховому бізнесі необхідно володіти повною, достовірною та своєчасною інформацією про стан застрахованого майна, аналізувати фактори, які можуть вплинути на результати діяльності сільськогосподарських товаровиробників, та оперативно визначати суму страхових виплати у разі настання страхових випадків. У зв'язку із цим необхідно застосовувати

спеціальні технології, зокрема Fintech-інновацій та залучати до зазначених процесів роботизовану техніку:

- VoniRob – робот для виявлення бур'янів та їх знищення в автоматичному режимі;
- ecoRobotix – робот, який має штучний інтелект та застосовується для боротьби з бур'янами. Робот обробляє бур'яни невеликою кількістю пестицидів, що дозволяє значно скоротити їх застосування у сільському господарстві;
- Rosphere – технологія для збору інформацію про стан посівів, екологічні характеристики землі, наявність шкідників та інших факторів;
- Ladybird – робот, який збирає інформацію про стан посівів, виявляє хвороби сільськогосподарських культур, визначає стан ґрунтів;
- Дрони – використовуються для моніторингу застрахованого врожаю. Вони допомагають експертам у отриманні необхідної інформації для аналізу факторів, які впливають на врожай;
- Супутникові знімки – застосовуються з метою здійснення контролю над станом рослин та земельними ділянками [49, с.215].

У зв'язку з тим, що аграрне страхування є ризикованішим та затратнішим видом страхування, в порівнянні з іншими видами страхових послуг, страхові компанії, які працюють з даним видом страхування мають сформувати ефективну систему управління такими страховими продуктами. Система управління страховими продуктами в аграрній галузі має базуватися на принципах фінансової надійності, дотримання яких дозволить уникнути банкрутства страховій компанії, а саме:

- адекватність активів страхової компанії;
- чутливість капіталу до ризику;
- забезпечення необхідним обсягом власних коштів, зокрема статутного капіталу та вільних резервів страховика;
- правильний розрахунок тарифних ставок;
- наявність збалансованого страхового портфеля;

- страхові резерви повинні відповідати сумі взятих страховиком зобов'язань;
- ефективне розміщення страхових резервів;
- перестраховання.

Основною складовою процесу управління аграрним страхуванням є оцінка ризику (андеррайтинг), удосконалення якої дозволить підвищити фінансову стійкість та конкурентоспроможність страховика. В процесі оцінки ризику визначається вартість об'єкту страхування, здійснюється оцінка рівня ризику за договором страхування та визначається розмір страхового тарифу [43, с. 72].

ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» має враховувати, що в аграрному страхуванні особливість оцінки ризиків полягає в тому, що об'єкти страхування перебувають у процесі росту та розвитку і на кожному етапі розвитку на них впливають різні ризики. В залежності від продукту та програми агрострахування страховій компанії необхідно застосовувати принципи, методи та підходи первинного андеррайтингу та приймати рішення індивідуально за кожним конкретним ризиком. Оцінка ризику не є окремою складовою діяльності страховика, а тому вона має інтегруватися у процес ризик-менеджменту страховика.

Також важливою складовою створення та реалізації страхового продукту в аграрному страхуванні, на яку необхідно звернути особливу увагу ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія», є розробка актуарно збалансованих страхових тарифів. Тарифна політика страховика має розроблятися з урахуванням умов перестраховання аграрних ризиків та враховувати як базові (регіон, страхова програма) так і коригуючі коефіцієнти (розмір комісійної винагороди; технології вирощування; розмір франшизи; розмір страхової суми).

Модель управління аграрним страхуванням ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» наведена на рисунку 3.4

Діяльність ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» на ринку страхування сільськогосподарських ризиків пов'язана з недопущенням отримання збитків та забезпеченням рентабельності страхових операцій.

Рисунок 3.4 – Модель управління аграрним страхуванням ПрАТ
 «Українська пожежно-страхова компанія»

Джерело: побудовано автором

Оцінюючи рівень прибутковості аграрного страхування, потрібно зазначити, що підвищення ефективності надання страхових послуг можливе лише за наступних умов: суттєвого збільшення кількості страхувальників, зростання суми акумульованих страхових платежів за договорами страхування аграрних ризиків, диверсифікації страхових продуктів, розробка нових страхових продуктів у сфері майнового, особистого страхування та страхування

відповідальності, а також оптимізації структури управління витратами страховика.

Серед важливих складових процесу аграрного страхування вагоме місце займають питання бюджетування діяльності страховика. Процес бюджетування дозволяє страховій компанії відтворити послідовний ланцюжок управлінських рішень, які спрямовані на інтеграцію усіх підсистем у єдиний контур бюджетного управління. Процес бюджетування передбачає формування різних видів бюджетів з метою упорядкування грошових потоків страховика в аграрному страхуванні.

Система аграрного страхування ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» може стати ефективнішою, якщо страхова компанія братиме участь у державних програмах підтримки сільськогосподарського страхування. Співпраця держави зі страховиками та страхувальниками дозволить створити синергетичну системи добровільного страхування. Державні кошти дозволять розробити нові страхові продукти, які будуть активно розвивати систему аграрного страхування.

Міжнародний досвід свідчить, що для впровадження раціональної системи аграрного страхування в Україні потрібно адаптувати державне регулювання страхової діяльності до сучасних вимог ринку, а саме:

- розробити та впровадити нормативно-правові акти, які регулюватимуть страхову діяльність в аграрному секторі;
- чітко визначити об'єкти обов'язкового та добровільного страхування сільськогосподарських виробників;
- розробити дієву систему пільг як для страхувальників, так і для страхових компаній;
- удосконалити умови ліцензування страховика в аграрній галузі;
- розробити систему гарантування для інвестиційних проєктів страховика;
- впровадити особливі умови оподаткування страхових компаній, які здійснюють страхування аграрних ризиків.

За рахунок коштів державного та місцевих бюджетів сільськогосподарським товаровиробникам може бути надана додаткова фінансова допомога для здешевлення вартості страхових премій за договорами аграрного страхування. Також необхідно сформувати якісну інфраструктуру рику аграрного страхування, що включатиме: спеціалізованих актуаріїв, незалежних сертифікованих оцінювачів збитків у галузі сільськогосподарського страхування, розгалужену мережу освітніх закладів, які здійснюватимуть підготовку фахівців зі страхування сільськогосподарської продукції, а також створення і ведення баз даних про погодні умови, укладені договори страхування та інші статистичні дані, необхідні для прийняття ефективних управлінських рішень в галузі аграрного страхування.

Крім того страховим компаніям, які працюють у галузі аграрного страхування та сільськогосподарській товаровиробникам необхідно активно впроваджувати сучасні технології, які дозволяють отримувати необхідну інформацію про стан сільськогосподарських угідь, зменшити витрати на оцінку страхових ризиків та оперативно розрахувати суму страхового відшкодування під час настання страхового випадку.

Висновки

У першому розділі кваліфікаційної роботи проаналізовано підходи до трактування сутності аграрного страхування та запропоновано комплексний підхід, який дозволяє підкреслити особливості аграрного страхування та поєднує економічну (формування страхових фондів, відшкодування збитків), юридичну (правовідносини, які виникають між сільськогосподарськими підприємствами та страховиком, за можливої участі держави та регулюються договором страхування) та соціальну (захист інтересів аграріїв) складову поняття.

У ході дослідження проаналізовані взаємовідносини між учасниками аграрного страхування, систематизовано види страхових продуктів в аграрному страхуванні. Визначено, що в агрострахуванні доцільно виділяти ще й мікрострахування як особливий інструмент страхового захисту. Даний сегмент аграрного страхування розрахований на сільськогосподарських виробників із невеликими оборотами фінансово-господарської діяльності та незначними доходами, які не дають змоги їм використовувати класичні страхові продукти, враховуючи їх вартість, виокремлено види.

Основою формування аграрних страхових продуктів є наявність різного роду ризиків, які створюють загрозу для ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств. У роботі систематизовано види ризиків, які притаманні сільськогосподарським підприємствам.

У ході дослідження визначено, що методологічна узгодженість між учасниками ринку аграрного страхування досягається через формування відповідної цінової політики на страхові продукти. Основним інструментом ціноутворення в страхуванні виступає страховий тариф, що являє собою ставку страхового внеску з одиниці страхової суми. При страхуванні сільськогосподарських ризиків страховий тариф формується у відповідності до обраних умов страхового захисту, терміну дії страхового договору (увесь цикл

виробництва, зимовий, весняний, літній періоди), проценту виплат при ушкодженні в зимовий період (20 % або 30 % від страхової суми), рівня врожайності, місця розташування підприємства, тощо. У роботі досліджено американську, європейську та змішану моделі страхування в сільськогосподарському секторі.

У другому розділі кваліфікаційної роботи проаналізовано основні показники розвитку ринку аграрного страхування в Україні у 2019-2021 роках. Визначено, що валові надходження страхових платежів (премій, внесків) за аграрним страхуванням у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зменшилися на 21,73 % або на 49,3 млн грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком зросли на 38,68% або на 68,7 млн грн. Загальний обсяг страхових відшкодувань у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зріс на 170,67 % або на 270 млн грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком його обсяг зменшився на 61,07 % або на 261,5 млн грн і склав 166,7 млн грн. Резерв незароблених премій у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зменшився на 9,36 % або на 1,9 млн грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком його обсяг зріс на 47,28 % або на 8,7 млн грн і склав 27,1 млн грн.

Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів страхування (аквізиційні витрати) у 2020 році у порівнянні з 2019 роком зменшилися на 8,85 % або на 1,7 млн грн, а у 2021 році в порівнянні з 2020 роком їх обсяг зріс на 4 % або на 0,7 млн грн і склали 18,2 млн грн. У структурі аквізиційних витрат найбільшу питому вагу займають агентські винагороди, обсяг яких у 2020 році склав 13,6 млн грн або 77,71 %, а у 2021 році склав 15,4 млн грн або 84,62 %.

Таким чином, на основі проведеного аналізу відмітимо, що ринок аграрного страхування в Україні перебуває на етапі становлення. В Україні сільськогосподарські виробники страхують близько трьох процентів усіх наявних ризиків, тоді як в зарубіжних країнах цей показник сягає 90-95 процентів. У 2021 році відбулося погіршення основних показників ринку, що спричинено низьким рівнем фінансового забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, високою вартістю страхових продуктів, неефективними

зусиллями органів державної влади у сфері аграрного страхування. Також значний вплив на діяльність як страхових компаній так і виробників сільськогосподарської продукції мали жорсткі карантинні обмеження спричинені пандемією COVID-19.

У ході дослідження здійснено аналіз фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019-2021 роках. Так, у структурі активів страхової компанії переважають необоротні активи, питома вага яких у 2019 році склала 62,95 %, у 2020 році їх частка склала 60,86 %, що на 2,1 в.п менше, ніж у 2019 році, а у 2021 році їх частка склала 58,95 %, що на 1,9 в.п менше, ніж у 2020 році. Загальний обсяг активів ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019 році становив 602551 тис. грн. У 2020 році їх обсяг у порівнянні із 2019 роком зріс на 11,78 % або на 71007 тис. грн і склав 673558 тис. грн. У 2021 році обсяг активів страхової компанії в порівнянні з 2020 роком зменшився на 2,34 % або на 15790 тис. грн і склав 657768 тис. грн.

У структурі капіталу ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» протягом аналізованого періоду переважали позикові кошти. У 2021 році значну питому вагу мали саме довгострокові зобов'язання і забезпечення, частка яких склала 60,11 %, що на 2,22 в.п. менше, ніж у аналогічному періоді минулого року. Частка власного капіталу страхової компанії становила 33,4 %, що на 2,53 в.п. більше, ніж у 2020 році. Питома вага поточних зобов'язань страховика у 2021 році складала 6,49 %, що на 0,31 в.п. менше, ніж у минулому році. Загальний обсяг власного капіталу страхової компанії у 2020 році в порівнянні з 2019 роком зріс на 20,17 % або на 34903 тис. грн, що було спричинено в першу чергу знаним зростанням капіталу у дооцінках та формування страховою компанією інших резервів. У 2021 році його обсяг у порівнянні з 2020 роком зріс на 5,67 % або на 11793 тис. грн і склав 219713 тис. грн, що було спричинено значним зростанням обсягу інших резервів. Загальний обсяг довгострокових зобов'язань і забезпечень страхової компанії у 2019 році склав 389053 тис. грн. У 2020 році в порівнянні з аналогічним періодом минулого року їх обсяг зріс на 7,91 % або на 30790 тис. грн і склав 419843 тис. грн. У 2021 році загальний обсяг

довгострокових зобов'язань і забезпечень страхової компанії зменшився на 5,83 % або на 24457 тис. грн, що було спричинено зменшенням обсягу страхових резервів. Поточні зобов'язання ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019 році склали 40481 тис. грн. У 2020 році в порівнянні з 2019 роком їх обсяг зріс на 13,13 % або на 5314 тис. грн і склав 45795 тис. грн. У 2021 році в порівнянні з аналогічним періодом минулого року поточні зобов'язання страхової компанії зменшилися на 6,83 % або на 3126 тис. грн і склали 42669 тис. грн.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи проаналізовано діяльність ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» на ринку аграрного страхування. В залежності від потреб сільгоспвиробників страхова компанія пропонує наступні страхові програми: програма комплексного страхування посівів сільськогосподарських культур на період перезимівлі; комплексне страхування майбутнього врожаю сільськогосподарських культур; страхування майбутнього врожаю сільськогосподарських культур від граду та вогню. Окрім зазначених програм страхова компанія пропонує страхування сільськогосподарських культур на повний аграрний цикл. Перелік ризиків регламентується договором страхування та може бути змінений за згодою сторін.

У 2019 році обсяг страхових премій за аграрним страхуванням склав 3312 тис. грн. У 2020 році даний показник у порівнянні з 2019 роком зріс на 67,9 % або на 2249 тис. грн і склав 5561 тис. грн. У 2021 році страхові премії за аграрним страхуванням склали 8236 тис. грн, що на 48,1 % або на 2675 тис. грн більше, ніж у 2020 році. Як свідчать результати аналізу, обсяг страхових виплат за аграрним страхуванням ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» у 2019 році склав 1312 тис. грн. У 2020 році даний показник зріс на 170,12 % або на 2232 тис. грн, у порівнянні з 2019 роком і склав 3544 тис. грн. У 2021 році обсяг страхових виплат за аграрним страхуванням становив 5136 тис. грн, що на 44,92 % або на 1592 тис. грн більше, ніж у 2020 році.

Не зважаючи на зростання основних показників аграрного страхування ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» протягом аналізованого періоду страховій компанії необхідно переглянути стратегію управління аграрним страхуванням з метою подальшої диверсифікації страхових продуктів, залучення ширшого кола страхувальників та зміцнення власних ринкових позицій у цій галузі.

У роботі визначено, що керівництву ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» необхідно звернути увагу на інші види майнового страхування, страхування відповідальності та особистого страхування в аграрному секторі, до прикладу: страхування ризиків у тваринництві, страхування багаторічних насаджень, страхування на основі погодних індексів, страхування сільськогосподарського інвентарю, устаткування, обладнання, страхування на основі регіонального індексу зеленої маси пасовищ, страхування відповідальності сільськогосподарських виробників за забруднення довкілля, особисте страхування підприємців, тощо. У процес страхування аграрних ризиків необхідно інтегрувати механізми регулярного перегляду наявних страхових продуктів та програм страхування з метою визначення сфер, які становлять найбільший інтерес для страхової компанії.

Також, ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» в процесі розробки нових страхових продуктів доцільно використовувати такий сучасний фінансовий інструмент як аутсорсинг. У ході дослідження розроблено модель управління аграрним страхуванням ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія».

Список використаних джерел

1. Алескерова Ю. В. Агрострахування України / Ю. В. Алескерова // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2013. – Вип. 1 (38). – С.13-17
2. Алескерова Ю. В. Розвиток сільськогосподарського страхування: теорія, методологія, практика: монографія / Ю. В. Алескерова. – Вінниця ФОП Рогальська І.О., 2015. – 370 с.
3. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств. Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене. / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.
4. Бойко В.О. Сучасні тренди агрострахування як інструмент ризик-менеджменту / В.О. Бойко // Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. – 2020. – Вип. 2. – С. 69-77
5. Бондарчук М. К. Особливості розвитку сільськогосподарського страхування в Україні на засадах державно-приватного партнерства / М.К. Бондарчук, І. Ю. Кондрат // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.1. – С. 182–188.
6. Вдовенко Л. О. Проблеми агрострахування в Україні та шляхи їх вирішення / Л.О. Вдовенко // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2020. – № 4. – С. 20-34.
7. Віленчук О. М. Аграрне страхування в Україні: парадигма становлення та стратегія розвитку: монографія / О.М. Віленчук. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2019. – 380 с.
8. Віленчук О. М. Методичні підходи до оцінювання пріоритетності бізнес-процесів на ринку аграрного страхування / О. М. Віленчук, С. В.Чугаєвська // Сталий розвиток економіки. – 2018. – 3 (40). – С. 183–190.
9. Віленчук О. М. Сучасні підходи до розвитку аграрного страхування/ О.М. Віленчук // Інноваційна економіка. – 2018. – № 7/8 (76). – С. 104–111

10. Гуменюк К.С. Сучасний стан розвитку ринку аграрного страхування України / К.С. Гуменюк, Л.О. Матвійчук // Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених / ред. кол. : Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та інші (відп. ред. Н. А. Хрущ). –Хмельницький : ХНУ, 2022. – С. 39-41.

11. Добіжа Н.В. Роль страхування в розвитку інфраструктурного забезпечення аграрного ринку України / Н.В. Добіжа // Ефективна економіка. – 2021. – №4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/12.pdf

12. Журавка О.С. Зарубіжний досвід страхування сільськогосподарських ризиків та можливості його імплементації в Україні / О.С. Журавка, А.І. Колекник // Економіка, фінанси, право. – 2017. – № 5/2. – С. 4-8.

13. Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» № 4391-VI, від 09.02.2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1342-2021-%D0%BF#Text>

14. Кисільова І. Ю. Особливості політики ціноутворення страхових компаній / І. Ю. Кисільова, Ю. В. Калюжна // Вісник Запорізького національного університету. – 2017. – № 1 (33). – С.25-31

15. Король С. Сучасний стан та перспективи розвитку страхового ринку України / С. Король // Економічний аналіз. – 2020. – Том 30. № 4. – С. 204-210.

16. Лобова О. М. Теоретичні основи сільськогосподарського страхування / О.М. Лобова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – 2011.– № 126. – С. 58–65

17. Малік М. Й. Організація страхового захисту в аграрному підприємстві. Зарубіжний досвід / М.Й. Малік, Т.О. Гудзь // Вісник

Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Економіка. – 2015. – №14. – С. 19–25.

18. Марич Х. Сільськогосподарське страхування: поняття, ознаки, види / Х. Марич // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: юридичні науки. – 2017. – № 865. – С. 405–412.

19. Матвієнко Г. А. Управління страховими ризиками при вирощуванні культур в сільськогосподарських підприємствах : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Житомир, 2009. 20 с.

20. Михайлов А.М. Фінансові інструменти формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі національної економіки в умовах глобалізаційних викликів / А.М. Михайлова // Економіка АПК. – 2019. – №3. – С. 52–60.

21. Навроцький С. А. Система сільськогосподарського страхування: тенденції та перспективи розвитку / С.А. Навроцький // Економічні науки. Сер. Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9 (2). – С. 458–472

22. Непочатенко О.О. Страховий захист аграрних ризиків / О.О. Непочатенко, В.К. Юдін // Економіка і суспільство. – 2016. – № 2. – С. 572–577.

23. Нечипорук Л. В. Трансакційні витрати та тарифна політика на страховому ринку / Л. В. Нечипорук // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право. – 2013. – № 3. – С. 14-21

24. Основні показники діяльності страхових компаній за 2021 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>

25. Офіційний сайт ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія». – Режим доступу : <https://upsk.com.ua/>

26. Павленко О. П. Система аграрного страхування як комплексний інструмент управління ризиками / О. П. Павленко // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. – 2019. – Т. 30(69), № 6, ч. 2. – С. 98-102.

27. Панченко О. Розвиток агрострахування в Україні: проблеми та перспективи/ О. Панченко, А. Шоломій // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2017. – № 1 (9). – С. 118-126.

28. Петрук Т. Ю. Економічний зміст та значення сільськогосподарського страхування / Т.Ю. Петрук // Агросвіт. – 2017. – № 4. – С. 46–52.

29. Підсумки діяльності страхових компаній за 2019 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forinsurer.com/files/file00674.pdf>

30. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження граничного розміру, структури та порядку застосування страхових тарифів для страхування посівів озимої пшениці з державною підтримкою від сільськогосподарських ризиків на період перезимівлі» від 9 грудня 2021 р. № 1285. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1285-2021-%D0%BF#Text>

31. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку надання державної підтримки страхування сільськогосподарської продукції» від 9 грудня 2021 р. № 1342. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1342-2021-%D0%BF#Text>

32. Пристемський О.С. Роль страхування у забезпеченні фінансової безпеки розвитку сільського господарства / О.С. Пристемська, А.Ж. Сакун // Економічний аналіз. – 2018. – Т. 28. – № 4. – С. 100–105.

33. Прокопчук О.Т. Міжнародна практика державної підтримки страхування ризиків сільськогосподарського виробництва / О.Т. Прокопчук / Збірник наукових праць Уманського НУС. – 2018. – Вип. № 93. Ч.2. –С. 41-63

34. Прокопчук О.Т. Особливості страхування аграрних ризиків у країнах світу / О.Т. Прокопчук, Ю.В.Улянич, В.П. Бечко // Актуальні проблеми економіки. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – 2014. – № 3(153). – С. 46–53.

35. Результати аналізу звітності страховиків за 2020 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/
36. Рубцова Н.М. Сучасний стан та перспективи розвитку діючої системи агрострахування в Україні / Н.М. Рубцова // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – № 4. – С. 237–240.
37. Самойлик Ю. В. Агрострахування як інструмент управління ризиками в сільському господарстві / Ю. В. Самойлик, О. О. Сукач // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – № 2. – Т. 1.– С. 345–354.
38. Слободянок О. В. Зарубіжний досвід аграрного страхування: рекомендації для України / О.В. Слободянок // Агросвіт. – 2016. – № 24. – С. 27–33.
39. Слободянок О. В. Фінансовий інструментарій індексного та мультиризикового страхування сільськогосподарської діяльності / О.В. Слободянок // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Вип. 12-2. – С. 133–137.
40. Стельмащук А. М. Формування ринкової моделі агрострахування на засадах державно-приватного партнерства / А.М. Стельмащук // Інноваційна економіка. – 2019. №1–2. – С. 13–24
41. Танклевська Н. С. Перспективи адаптації зарубіжного досвіду агрострахування в Україні / Н. С. Танклевська, В. В. Ярмоленко // Економіка харчової промисловості. –2020. – №1. – Том 12. – С. 55-63
42. Тарасенко Д. Аналіз страхового ринку України / Д. Тарасенко, О. Тарасенко, С. Мироненко // Економіка та суспільство [Електронний ресурс]. – 2022. – № 40. – Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1496>
43. Тарельник Н. В. Оцінка ризиків у структурі ризик-менеджменту страхових компаній аграрної сфери / Н. В. Тарельник // Науковий вісник

Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. - 2015. - Вип. 11(4). - С. 71-74.

44. Ткаченко К. Інструменти страхового менеджменту та напрямки із удосконалення / К. Ткаченко // Економічний аналіз. – 2021– №3. – Том 31. – С.97-104

45. Третяк К. В. Агростраховання: зарубіжний досвід та ресурси щодо його імплементації в українську страхову практику / К.В. Третяк // Ефективна економіка. 2019. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6828>.

46. Фінансова звітність ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» за 2019 рік [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія». – Режим доступу : <https://upsk.com.ua/main-information/r-fin-zv>

47. Фінансова звітність ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» за 2020 рік [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія». – Режим доступу : <https://upsk.com.ua/main-information/r-fin-zv>

48. Фінансова звітність ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія» за 2021 рік [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ПрАТ «Українська пожежно-страхова компанія». – Режим доступу : <https://upsk.com.ua/main-information/r-fin-zv>

49. Чечоткін В. В. Страховання сільськогосподарський виробників як запорука успішного розвитку аграрного сектора економіки України / В.В. Чечоткін, О. С. Пристемський // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2020. – Вип.30. – С. 214-217

50. Ярмоленко В. В. Вплив факторів на функціонування ринку агростраховання / В.В. Ярмоленко // Бізнес Інформ. – 2019. – №9. – С.144-151

Додатки